

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – СИРМИЈУМ
СРЕМСКА МИТРОВИЦА

Тема

**ЗНАЧАЈ ПОСМАТРАЊА И БЕЛЕЖЕЊА АКТИВНОСТИ
ДЕЦЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРЕДШКОЛСКОГ
КУРИКУЛУМА: ПЕРСПЕКТИВА ВАСПИТАЧА**

Предмет

Игра као центар предшколског курикулума

МАСТЕР РАД

Ментор:

др Марта Дедај, проф.

Студент:

Марина Митровић

бр.индекса: 49/2023М

Сремска Митровица, 2025.

САЖЕТАК

Предшколски курикулум, као жив и динамичан документ, захтева континуирану прилагодљивост у односу на интересовања, потребе и развојне могућности деце. У том контексту, посматрање и бележење активности деце представљају кључне алате за креирање смислених и на децу усмерених васпитно-образовних пракси. Циљ овог истраживања био је да се испитају ставови васпитача о значају посматрања и документовања у функцији унапређења курикулума у оквиру Предшколске установе „Каја“ у Љигу. У истраживању је учествовало 16 васпитача, а подаци су прикупљени путем анкетног упитника. Резултати указују на то да већина васпитача препознаје вредност посматрања као основ за планирање активности, али и да постоје одређене препреке у редовном и систематском бележењу, попут недостатка времена и подршке. Истраживање наглашава потребу за додатним оснаживањем васпитача кроз стручне обуке, али и креирање подстицајног институционалног оквира који препознаје значај рефлексивне праксе.

Кључне речи: *предшколски курикулум, посматрање, бележење, васпитачи, рефлексивна пракса, документација, „Године узлета“.*

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	5
2. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ	6
2.1. Дефинисање основних појмова	6
2.2. Улога посматрања у васпитно-образовној пракси.....	7
2.3. Улога бележења у васпитно-образовној пракси	9
2.4. Сарадња васпитача и размена документације као предуслов за унапређење курикулума	11
2.4.1. Значај тимског приступа	12
2.4.2. Документација као средство професионалне размене	13
2.4.3. Утицај документације на квалитет курикулума	15
2.4.4. Изазови и препреке везани за документацију	16
2.4.5. Пuteви унапређења сарадња и размена документације	17
3. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	19
3.1. Проблем и предмет истраживања	19
3.2. Циљ и задаци истраживања.....	19
3.3. Хипотезе истраживања	20
3.4. Узорак истраживања.....	21
3.5. Методе и поступци истраживања	21
4. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА	23
4.1. Резултати са дискусијом	23
4.1.1. Доживљај улоге посматрања и бележења у професионалној пракси ..	23
4.1.2. Препреке и изазови у процесу бележења активности деце	28
4.1.3. Употреба података из посматрања и бележења у планирању и адаптацији курикулума	32
4.1.4. Предлози и препоруке за унапређење	35
4.1.5. Пример добре праксе – бележење.....	39

5. ЗАКЉУЧАК.....	44
6. ЛИТЕРАТУРА	46
7. ПРИЛОЗИ	49
Прилог 1 АНКЕТНИ УПИТНИК	49
Прилог 2 Фотографије	52
Прилог 3 Чек-листа за праћење учешћа деце у пројекту „Превозно средство-аутомобил“	
.....	55

1. УВОД

Предшколско васпитање и образовање представљају темељ развоја личности детета и постављају основе за целоживотно учење. У складу са савременим педагошким приступима, дете се данас све више посматра као активан учесник у сопственом учењу – као истраживач, творац смисла и партнер у васпитно-образовном процесу. Овај приступ је у основи новог програмског оквира Године узлета (Године узлета, 2018), који уводи концепцију отвореног, флексибилног и развојно примереног курикулума.

У таквом оквиру, посматрање и бележење активности деце имају кључну улогу. Такве активности не представљају само методолошке технике, већ постају основни алати за разумевање деčјих интересовања, стилова учења и начина размишљања (Павловић Бренеселовић и сар., 2019). Путем континуираног посматрања, васпитачи могу да прилагоде средину и активности потребама деце, да оснаже њихову иницијативу и омогуће дубље и смисленије учење. Истовремено, документација која настаје као резултат ових процеса омогућава рефлексију професионалне праксе, комуникацију са родитељима и подршку колегијалном учењу (Forman & Fyfe, 2012).

Међутим, упркос значају који се посматрању придаје у теорији и званичним документима, у пракси постоје бројне недоумице и изазови. Васпитачи се често сусрећу са ограниченим временом, недостатком јасних смерница, неуједначеним разумевањем сврхе документације, као и са мањком стручне подршке (Крњаја & Павловић Бренеселовић, 2013). Зато је важно дубље сагледати како васпитачи доживљавају овај део свог рада и на који начин га примењују у свакодневной пракси.

Овај рад има за циљ да, кроз истраживање спроведено у Предшколској установи „Каја“ у Љигу, испита ставове и искуства васпитача у вези са посматрањем и бележењем активности деце, као и да анализира у којој мери та пракса доприноси квалитетнијем планирању, прилагођавању програма и унапређењу васпитно-образовног рада.

2. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ

2.1. Дефинисање основних појмова

У савременом предшколском васпитању, појмови као што су посматрање, бележење, рефлексија и унапређивање курикулума представљају кључне аспекте васпитно-образовне праксе. Они не само да служе као алати за праћење развоја и интересовања деце, већ и као полазишта за креирање осетљивијег и динамичнијег програма рада у вртићу.

Посматрање се у предшколском образовању дефинише као систематско, ситуационо праћење понашања, комуникације, интересовања и учешћа деце у различитим активностима (Павловић Бренеселовић и сар., 2019). Посматрање подразумева активну улогу васпитача који, кроз отворен и пажљив приступ, настоји да разуме дечје перспективе и процесе учења.

Бележење је поступак документовања запажања и укључује различите облике – од писаних белешки, фотографија, до видео-записа и дечјих радова. Циљ бележења није само прикупљање података већ и интерпретација значења дечјих активности (Крњаја, Павловић Бренеселовић, 2013). Бележење омогућава васпитачима да анализирају и преиспитују своје поступке, као и да у дијалогу са колегама, родитељима и децом унапређују своју праксу.

Рефлексија се односи на критичко преиспитивање васпитачеве праксе у светлу запажања и докумената. Она је неопходна како би се разумели узроци и значења понашања деце, али и како би се креирао флексибилан курикулум који одговара на специфичне потребе и интересовања деце (Forman & Fyfe, 2012).

Педагошка документација је обухватнија од појединачног бележења – она укључује систематско прикупљање, организовање и анализу података о учењу деце. Њена улога је не само да прикаже развој и постигнућа, већ и да отвори простор за дијалог између васпитача, родитеља и деце (Rinaldi, 2006).

Отворени курикулум, какав је предвиђен у програму Године узлета, подстиче активно учешће деце, сарадњу са породицом и континуирану евалуацију.

Он није унапред строго прописан, већ се обликује у односу на конкретну групу деце, простор и локални контекст (Године узлета, 2018).

Унапређивање курикулума заснива се на сталном процесу дијалога, прилагођавања и иновација. „Године узлета“ као савремени програмски оквир предвиђа курикулум као отворени систем који се обликује у конкретном контексту вртића, кроз интеракције одраслих и деце, уважавање дечје иницијативе и посматрање као кључни методски поступак (Године узлета, 2018).

2.2. Улога посматрања у васпитно-образовној пракси

Посматрање представља један од најзначајнијих и најчешће коришћених метода у предшколском васпитању и образовању. Оно омогућава васпитачима да стекну дубље и свеобухватније разумевање сваког детета као јединствене личности са својим индивидуалним потребама, интересовањима и стилевима учења. Поред тога, посматрање пружа увид у начин на који дете учествује у различитим активностима, како се социјализује са вршњацима и одраслима, као и у динамици развоја његових когнитивних, емоционалних и моторичких способности (Павловић Бренеселовић и сар., 2019). Кроз систематско и свесно посматрање, васпитачи могу уочити и суптилне показатеље интересовања и талената, идентификовати потенцијалне потешкоће или потребе за додатном подршком, као и пратити напредак детета у времену. Ова метода такође омогућава васпитачима да разумеју динамику групе, међусобне односе између деце и ефекте различитих педагошких приступа, што представља основу за планирање индивидуализованих и прилагођених активности. На овај начин, посматрање није само инструмент прикупљања података, већ и кључно средство за подршку свеобухватном развоју детета и квалитетном васпитно-образовном процесу.

Важно је нагласити да посматрање није насумично или површно посматрање понашања детета, већ систематски и планирани процес који васпитач свесно спроводи. Овај процес захтева високу пажњу и концентрацију, као и сврсисходно сакупљање релевантних података који се могу користити за креирање и прилагођавање васпитно-образовног програма. Васпитач током посматрања мора узети у обзир контекст у којем се дете налази, као и околности које могу утицати на

његово понашање и развој (Forman & Fyfe, 2012). На пример, посматрање може указати на то како дете реагује у различитим просторима вртића, у интеракцији са другом децом или током самосталних активности.

Једна од најважнијих улога посматрања јесте рано уочавање потенцијалних развојних потешкоћа и специфичних потреба детета. Рано препознавање таквих изазова омогућава васпитачима и стручњацима да благовремено укажу на потребу за додатном подршком, интервенцијом или сарадњом са другим специјалистима (Carr, 2001). Поред тога, редовно посматрање открива природне таленте, интересовања и склоности детета, што омогућава креирање активности и педагошких приступа који стимулишу индивидуални потенцијал. Такво праћење помаже васпитачима да боље разумеју обрасце понашања, динамику учења и интеракције у групи, што је од велике важности за планирање прилагођених активности и развојних стратегија. На тај начин, посматрање постаје основно средство за стварање подстицајне и подржавајуће образовне средине која унапређује како индивидуални развој детета, тако и квалитет целокупног васпитно-образовног процеса.

Поред педагошке и дијагностичке функције, посматрање игра кључну улогу у изградњи партнерског односа између васпитача и детета, али и између васпитача и породице. Када васпитач пажљиво и са разумевањем посматра дете, он показује поштовање према његовом ритму и потребама, што доприноси стварању поверења и осећаја сигурности код детета (Године узлета, 2018). Овакав приступ омогућава квалитетнију и транспарентнију комуникацију са родитељима, јер васпитач може прецизније објаснити развојне фазе и напредак детета, као и заједнички планирати даљи васпитно-образовни рад.

Посматрање је неодвојив део васпитно-образовне праксе, који помаже у креирању окружења прилагођеног потребама деце и унапређује њихов свеобухватни развој. Без систематског и сврсисходног посматрања, васпитни рад остаје површан и неефикасан, те стога овај процес треба да буде континуиран и интегрисан у свакодневне активности у вртићу. Редовно и пажљиво посматрање омогућава васпитачима да уоче индивидуалне интересовања, таленте и потенцијалне изазове, као и динамику међусобних односа у групи. На основу ових запажања, васпитачи могу планирати активности које одговарају развојним потребама деце и подстичу активно учешће сваког детета. Управо ову основу, стечену посматрањем,

надограђује се бележење, које омогућава систематизовање и документовање запажања, праћење напретка детета и креирање свеобухватне педагошке документације за боље планирање, анализу и сарадњу са родитељима и стручним тимом.

2.3. Улога бележења у васпитно-образовној пракси

Бележење представља природни наставак и продубљење процеса посматрања, који омогућава васпитачима да систематски и организовано сакупљају и чувају своја запажања о развоју и понашању деце. Кроз бележење се ствара богат и разноврстан педагошки материјал који служи као основа за дубљу анализу, планирање даљих активности и континуирану рефлексiju о васпитно-образовном процесу (Крњаја и Павловић Бренеселовић, 2013). Бележење такође помаже васпитачима да лакше уоче свакодневне ситуације у којима деца најбоље исказују своје потенцијале. Поред тога, оно служи као подршка у прилагођавању активности тако да одговарају интересовањима и могућностима сваког детета. На тај начин, бележење постаје средство које осигурава континуитет у раду вртића и доприноси стварању подстицајне средине за учење и развој деце.

Формати бележења могу бити веома различити и прилагођени конкретним ситуацијама и потребама. Писане белешке, дневници посматрања, евиденције, као и дечји радови, фотографије, аудио и видео записи, сви ти облици документације доприносе стварању јасније слике о индивидуалном развоју сваког детета и динамици целе групе (Rinaldi, 2006). Ова разноликост омогућава васпитачима да приступе детаљнијој и објективнијој евиденцији, што је од изузетне важности за процену напредовања, али и за препознавање евентуалних изазова у развоју. Поред тога, различити облици бележења подстичу креативност и педагошку иновацију, јер омогућавају прилагођавање методика и активности конкретним интересовањима и потребама деце. Истовремено, ова документација служи као драгоцен ресурс за планирање будућих активности, за тимски рад и размену искустава између васпитача, као и за конструктивну комуникацију са родитељима, чиме се осигурава свеобухватан и координисан приступ развоју и учењу деце.

Једна од кључних функција бележења јесте подршка персонализованом приступу у раду са децом. Док посматрање пружа основу за разумевање детета, бележење омогућава систематизацију тих сазнања и њихово коришћење за прилагођавање васпитно-образовних активности индивидуалним потребама и потенцијалима сваког детета. Такође, бележење доприноси бољој организацији и планирању рада, омогућавајући васпитачима да разматрају и упореде податке кроз време и на тај начин уочавају тенденције и промене (Павловић Бренеселовић и сар., 2019). Ово систематизовано бележење омогућава васпитачима да правовремено реагују на специфичне потребе деце и да подрже њихов развој на свим нивоима.

Поред тога, бележење игра значајну улогу у комуникацији и сарадњи са родитељима. Када васпитач користи бележење као средство за документовање активности и напретка детета, родитељима може пружити конкретне, проверљиве и визуелне доказе о развојним достигнућима, интересовањима и напретку детета. Ова врста документације оснажује партнерство између вртића и породице, омогућавајући заједничко планирање подршке и активности које прате развој детета (Павловић Бренеселовић и сар., 2019). Редовна и отворена комуникација са родитељима омогућава да се уочене потребе и интересовања детета брзо препознају и адекватно подрже. Такође, активна сарадња ојачава поверење између васпитача и породице, што доприноси бољем развоју и благостању детета у свим аспектима учења и свакодневног живота.

Бележење има и значајну улогу у професионалном развоју васпитача. Континуирано вођење евиденције и документације омогућава васпитачима да врше рефлексију о свом раду, да евалуирају ефективност васпитно-образовног процеса и да на основу анализе података прилагоде и унапреде програм и методе рада. Ово је кључно за развој компетенција васпитача и за одржавање високог квалитета васпитно-образовног рада (Forman & Fyfe, 2012). Поред тога, систематско бележење омогућава васпитачима да препознају успешне стратегије рада и да идентификују области у којима је потребно додатно унапређење. Анализа прикупљених података такође подстиче стално професионално усавршавање, промишљено доношење педагошких одлука и развој иновативних приступа у раду са децом. На овај начин, бележење не само да подржава индивидуални професионални раст васпитача, већ доприноси и укупној квалитетној пракси у предшколском образовању.

Такође, бележење има и улогу у контексту заједничког стручног рада и размене искустава између васпитача и других стручних сарадника, као што су дефектолози, педагози или психолози. Документација коју васпитач води може бити основа за тимски рад и планирање интервенција које су усмерене на специфичне потребе деце (Carr, 2001). Редовна размена података и запажања омогућава стручним тимовима да доносе информисане одлуке и усклађују приступе у раду са децом, осигуравајући доследност и континуитет подршке. Поред тога, систематизоване евиденције подстичу колеге да разматрају различите перспективе, деле успешне праксе и заједнички креирају стратегије које подржавају све аспекте развоја и учења детета. Тако бележење постаје и средство за јачање професионалне сарадње и унапређење квалитета целокупног васпитно-образовног процеса.

Дакле, бележење представља неодвојиви и непроцењиви елемент савремене васпитно-образовне праксе. Оно омогућава систематско и свесно праћење развоја и понашања детета, пружајући васпитачима основу за дубље разумевање интересовања, стилова учења и индивидуалних потреба сваког детета. Поред тога, бележење доприноси планирању и прилагођавању васпитно-образовних активности, ојачава сарадњу и комуникацију са родитељима и омогућава информисан приступ интервенцијама у оквиру стручног тима. Истовремено, ова пракса подстиче континуирани професионални развој васпитача, помажући им да аналитички разматрају сопствени рад, евалуирају ефективност методика и усавршавају педагошке приступе. На тај начин, бележење не само да служи као инструмент за побољшање индивидуалног развоја деце, већ и као кључни механизам за унапређење квалитета васпитно-образовног процеса у целини, обезбеђујући доследност, професионализам и партнерство у раду са породицом и стручним тимовима.

2.4. Сарадња васпитача и размена документације као предуслов за унапређење курикулума

Посматрање и бележење активности деце представљају један од најважнијих сегмената савремене предшколске праксе, јер омогућавају дубље разумевање индивидуалних потреба, интересовања и потенцијала детета. Међутим, ако остају само у домену појединца – као лична белешка или интерна рефлексација – њихов

значај остаје ограничен. Истраживања и искуства из праксе показују да посматрање и документација постижу свој пун потенцијал тек када постану предмет размене, дискусије и заједничке анализе у оквиру васпитачког тима (Rinaldi, 2006). Тако, индивидуална запажања добијају колективни карактер, а документација постаје ресурс за унапређење курикулума и професионалну размену.

2.4.1. Значај тимског приступа

Сарадња међу васпитачима представља један од кључних фактора унапређења квалитета рада у предшколским установама. Док појединачни васпитач може уочити специфичне обрасце понашања или развојне сигнале код деце, други члан тима може приметити другачије аспекте, као што су емоционалне реакције, социјални односи или когнитивни изазови. Умрежавањем тих увида добија се свеобухватнија и објективнија слика о развоју и потребама детета, што омогућава планирање педагошких активности које су у већој мери прилагођене индивидуалним и групним карактеристикама деце.

Тимски приступ омогућава и смањење субјективности и једностраности у тумачењу децјег понашања. Сваки васпитач у свој рад уноси сопствена искуства, вредности и педагошке ставове, што може утицати на то како доживљава активности деце. Међутим, кроз дијалог и размену мишљења у оквиру тима, појединачна виђења се упоређују, анализирају и интегришу у заједничку интерпретацију. На тај начин се развија култура колективне одговорности за образовни процес, где појединци више нису усамљени посматрачи, већ део професионалне заједнице која заједнички брине о квалитету васпитно-образовног рада (Wenger, 1998).

Reggio Emilia педагошки приступ нарочито наглашава значај документације као колективног процеса. Према Dahlberg, Moss и Pence (2007), документација није само средство бележења, већ „колективни алат за размишљање“ који подстиче васпитаче да разговарају, размењују тумачења и заједнички планирају даље кораке. Carla Rinaldi (2006) истиче да је документација уједно и облик комуникације, који омогућава да васпитачи постану „ко-истраживачи“ у процесу учења деце. На тај начин се уводи нови квалитет у педагошку праксу: документација више није

административни захтев, већ професионални ресурс за колективно учење и заједничко педагошко промишљање.

Практична искуства показују да тимски рад и систематична размена документације међу васпитачима унапређују и професионалне компетенције. Кроз заједничке анализе записа, фотографија, видео-снимка или портфолија деце, васпитачи имају прилику да развијају критичко мишљење, да уче једни од других и да граде заједничке стандарде квалитета (Carr & Lee, 2012). У том процесу настаје и професионална солидарност, која доприноси оснаживању појединаца и већој мотивацији за континуирано унапређивање праксе.

У савременим околностима, значај тимског приступа додатно се повећава применом дигиталних технологија. Платформе за дељење документације и тимску комуникацију омогућавају васпитачима да на једноставан и безбедан начин размењују материјале, заједнички анализирају податке и креирају планове активности. Истраживања указују да овакав начин рада не само да олакшава организацију, већ и подстиче развој заједничког идентитета тима и унапређује квалитет педагошког одговора на потребе деце (Taguchi, 2010).

Дакле, тимски приступ није само пожељан, већ и неопходан елемент савремене предшколске праксе. Он омогућава да се индивидуални увиди и компетенције појединаца стапају у заједничку професионалну целину, чиме се директно унапређује квалитет курикулума и обезбеђује подршка целокупном развоју детета.

2.4.2. Документација као средство професионалне размене

Документација у предшколској пракси представља један од основних алата за професионално унапређење васпитача и за колективно планирање активности. Она може имати различите облике – наративне белешке, фотографије, видео-снимке, децје радове, портфолија, као и дигиталне записе. Када се ова документација редовно дели у оквиру тима, она постаје полазиште за заједничку рефлексiju, критичко преиспитивање и професионалну дискусију, омогућавајући тимски развој компетенција и унапређење педагошког процеса (Turner & Edwards, 2012).

Употреба документације као средства размене подразумева да сваки члан тима има приступ белешкама других колега, што омогућава увид у различите перспективе и тумачења активности деце. На тај начин се стимулише дијалог који води ка колективном разумевању и креирању заједничког приступа педагошким ситуацијама. Редовна тимска анализа документације омогућава идентификацију образовних потреба, креирање иновативних активности и унапређење курикулума у складу са развојним интересовањима и потенцијалима деце.

Reggio Emilia приступ наглашава значај документације као „огледала праксе“. Она није само пасиван запис о активностима деце, већ активни медијатор сарадње и дијалога међу васпитачима. Forman и Fyfe (2012) истичу да се документација користи за планирање дневних и недељних тимских састанака, где васпитачи интерпретирају посматрања из различитих углова и заједнички доносе одлуке о даљим педагошким корацима. Ова пракса омогућава да индивидуално запажање добије колективни значај и постане основа за заједничко учење и професионални развој.

Документација такође представља важан алат за комуникацију са родитељима и широм заједницом, омогућавајући транспарентност и активну укљученост породица у образовни процес. Кроз делегирање документације на увид родитељима, тим васпитача подстиче партнерство и заједничко промишљање о развоју детета, што је у складу са савременим концептима учешћа заједнице у предшколском образовању (Edwards, Gandini & Forman, 1998).

Поред тога, дигиталне технологије значајно унапређују могућности документације као средства размене. Платформе за електронско дељење белешки, портфолија и других материјала омогућавају васпитачима да на лак и безбедан начин приступају подацима, размењују увиде и заједнички планирају активности, чак и када није могућа директна физичка интеракција (Taguchi, 2010). Ово посебно доприноси оснаживању колективног знања, јер сви чланови тима имају једнак приступ информацијама и могу активно учествовати у процесу одлучивања.

Документација у предшколском васпитању и образовању превазилази улогу индивидуалног записа и постаје средство за: професионално учење и развој васпитача; тимску сарадњу и критичку рефлексiju; подстицање иновативног планирања активности; повезивање са породицама и широм заједницом; креирање

динамичког и прилагођеног курикулума. На тај начин, документација се трансформише у централни ресурс за унапређење квалитета предшколског образовања и изградњу професионалне заједнице учења.

2.4.3. Утицај документације на квалитет курикулума

Укључивањем документације у колективне процесе анализа, курикулум добија динамичан и флексибилан карактер. Он више није статичан документ који васпитач примењује самостално, већ се трансформише у живи процес који се развија кроз континуирану размену искустава, критичку рефлексiju и заједничку процену потреба и интересовања деце. На тај начин се педагошки програм прилагођава стварним условима и динамици групе, а свака активност постаје резултат колективног промишљања и педагошког дијалога.

Pino Malaguzzi, оснивач Reggio Emilia приступа, наглашава да „курикулум је процес који се гради кроз дијалог, интеракцију и колективну интерпретацију“ (Malaguzzi, 1998). Овакво схватање курикулума значи да планирање активности није унапред фиксирано, већ се развија кроз непосредну анализу и интерпретацију дејих поступака, радова и израза, као и кроз размену тумачења између чланова тима.

Документација омогућава васпитачима да осветле и „виде невидљиво“ – односно, да препознају образовне потребе и потенцијале које би иначе можда остале непримећене. Кроз систематску анализу портфолија, фотографија, видео-снимака и белешки, тим васпитача може да идентификује узорке понашања, интересовања и ниво когнитивног и социјалног развоја деце. На основу ових података, креирају се активности које подстичу учење, истраживање и креативност, прилагођавајући се индивидуалним и групним карактеристикама.

Искуства из других образовних контекста, посебно у оквиру Professional Learning Communities (PLC), потврђују да је кључни услов за висок квалитет образовног процеса култура сарадње и систематична размена наставне праксе (Stoll et al., 2006). PLC модел показује да редовна колегијална анализа материјала, размена искустава и заједничко промишљање омогућавају тимовима да доследно унапређују исходе учења. Овај концепт је директно преносив на предшколске установе, где

документација и тимска размена омогућавају стварање курикулума који је прилагођен стварним потребама деце и одговара савременим педагошким принципима.

Поред тога, динамички курикулум заснован на тимској анализи документације доприноси развоју професионалне компетентности васпитача. Они уче да критички процењују сопствену праксу, размењују иновативне идеје, и кроз дијалог са колегама унапређују своје педагошке стратегије. Такав приступ обезбеђује континуирани процес професионалног развоја, али и стварање образовног окружења које подстиче учење и развој свих учесника – деце, васпитача и шире заједнице.

Интеграција документације у колективне процесе тимског промишљања трансформише курикулум у живи, прилагодљиви инструмент, који непрестано одговара на потребе деце и истовремено развија професионализам васпитача. Овакав приступ комбинује теоријску основу Reggio Emilia педагогије са доказима из других образовних модела, чиме се обезбеђује висок ниво квалитета предшколског образовања.

2.4.4. Изазови и препреке везани за документацију

Иако је значај сарадње и размене документације неоспоран, бројне студије показују да постоји више препрека које могу ограничити њену ефективну примену у предшколским установама. Као најчешћи проблеми издвајају се недостатак времена за редовне заједничке анализе, што је често последица великог броја обавеза васпитача и недовољног планирања радног времена за тимске састанке. Без систематског увођења времена за заједничку рефлексiju и анализу документације, ризик је да посматрања и белешке остану на нивоу индивидуалног рада, без значајнијег утицаја на квалитет курикулума и педагошке стратегије (Turner & Edwards, 2012).

Техничке препреке представљају још један значајан изазов. Недовољна опрема, као што су дигитални алати, рачунари, фото и видео опрема, као и ограничена инфраструктура за чување и дељење материјала, могу значајно успорити

процес документације и тимске анализе. У савременом педагошком контексту, где дигиталне платформе постају све важније за колективно планирање и размену информација, недостатак ових ресурса може смањити потенцијал документације као средства професионалне размене и тимског учења (Taguchi, 2010).

Још један изазов је различитост професионалних стилова, педагошких приступа и нивоа компетенција међу васпитачима. Васпитачи могу различито тумачити посматрања, користити документацију са различитим циљевима или имати различите навике у бележењу и анализа активности деце. Без усаглашености и међусобне подршке, постоји опасност да тимска размена буде фрагментарна и да се колективни потенцијал документације не оствари у потпуности (Carr & Lee, 2012).

Културолошки и организациони аспекти могу утицати на примену документације. Установе које не подстичу отворену комуникацију и колегијалну подршку често имају ограничену размену искустава, што директно утиче на динамику курикулума и професионални развој васпитача. Без институционалне подршке, кроз регуларне тимске састанке, стручне консултације и усмерено менторство, постоји ризик да документација остане само индивидуални ресурс, без ширег утицаја на квалитет педагошког рада и тимско планирање (Dahlberg, Moss & Pence, 2007).

Идентификовање ових препрека представља први корак ка њиховом превазилажењу. Свесно увођење стратешких решења, као што су боља организација времена, развој дигиталне инфраструктуре и стручна подршка за усаглашавање методологија бележења, може значајно унапредити примену документације као центра професионалне размене и тимске сарадње.

2.4.5. Пuteви унапређења сарадња и размена документације

Да би сарадња и размена документације постали интегрални део предшколске праксе, неопходно је креирати институционалне и организационе услове који ће их подржати и ојачати. Прво, редовна организација тимских састанака посвећених искључиво анализи документације омогућава васпитачима да систематски разматрају запажања, деле увиде и заједнички планирају педагошке активности. Ови

састанци требају бити структурирани тако да сви чланови тима имају прилику да изнесу своје виђење, да дискутују о значају појединачних записа и да у складу са тим доносе заједничке одлуке о изменама и прилагођавању курикулума (Turner & Edwards, 2012).

Увођење дигиталних платформи и заједничких фолдера за размену материјала омогућава ефикасну комуникацију и приступ документацији у било ком тренутку. Такви алати не само да олакшавају дељење фотографија, видео снимака и белешки, већ и стварају могућност за колективну анализу на даљину, што је посебно важно у савременим условима када физичка интеракција може бити ограничена. Истраживања указују да дигиталне платформе стимулишу тимску сарадњу, подстичу редовну рефлексију и доприносе развоју професионалних компетенција васпитача (Taguchi, 2010).

Култура колегијалне подршке и заједничког учења је суштински елемент унапређења. Документација треба да се посматра као заједничко професионално власништво, а не као приватна белешка појединца. Подстицање дијалога, критичке рефлексије и међусобног уважавања различитих педагошких приступа ствара повољну климу за професионални развој и оснаживање тимског идентитета (Carr & Lee, 2012). У пракси, то може подразумевати организовање „критичких пријатељских састанака“ где васпитачи заједно анализирају документацију и размењују конструктивне коментаре, као и увођење менторских парова који подржавају млађе или мање искусне колеге.

Институције могу подржати процес креирањем стандарда за вођење и размену документације, обуком особља за коришћење дигиталних алата и обезбеђивањем времена и простора за тимски рад. Такви услови омогућавају да посматрање и бележење активности деце добију своју пуну функцију да постану средство колективног учења, професионалног развоја васпитача и унапређивања курикулума. Кроз систематску примену ових стратегија, документација прелази из статичног записника у динамичан ресурс који обогаћује педагошку праксу и унапређује квалитет образовног процеса.

Путеви унапређења подразумевају комбинацију институционалне подршке, дигиталних решења и културе сарадње, што омогућава да документација постане кључни инструмент за развој деце и професионални раст васпитача.

3. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Проблем и предмет истраживања

У савременом предшколском васпитању и образовању све више се наглашава значај креирања квалитетног, флексибилног и на дете усмереног курикулума. Један од кључних услова за такав приступ јесте способност васпитача да препозна и одговори на индивидуалне потребе и интересовања деце. У том контексту, посматрање и бележење дечјих активности представљају основне алате за разумевање деце, њиховог начина учења, развојних могућности и контекста у којем расту.

Ипак, у пракси се често јављају изазови у вези са редовним и сврсисходним спровођењем посматрања и бележења. Примена ових поступака зависи од различитих фактора, професионалних компетенција васпитача, организације рада у установи, подршке колектива и управе, као и од разумевања њиховог значаја за унапређење васпитно-образовног процеса.

Предмет овог истраживања је улога и значај посматрања и бележења активности деце у предшколском васпитању и образовању из перспективе васпитача. Истраживање настоји да испита на који начин васпитачи уочавају и практикују ове методе у свакодневном раду, какве изазове сусрећу, али и на који начин прикупљене информације утичу на планирање, комуникацију са родитељима и развој курикулума.

3.2. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се испитају ставови васпитача о значају посматрања и бележења активности деце као основе за флексибилно прилагођавање предшколског курикулума.

У складу са постављеним циљем, истраживање се фокусира на више конкретних задатака који имају за циљ да детаљније осветле кључне аспекте

професионалне праксе васпитача у вези са посматрањем и бележењем активности деце.

Задаци истраживања:

- 1) Испитати како васпитачи доживљавају улогу посматрања и документовања у својој професионалној пракси.
- 2) Идентификовати препреке и изазове са којима се васпитачи сусрећу током процеса бележења активности деце.
- 3) Анализирати начине на које васпитачи користе податке добијене посматрањем и документовањем за планирање и адаптацију курикулума.
- 4) Предложити препоруке за оснаживање вештина васпитача у области документовања и примене добијених података.
- 5) Пример добре праксе – бележење

3.3. Хипотезе истраживања

На основу теоријског оквира и досадашњих сазнања, постављене су следеће истраживачке хипотезе:

H_1 : Већина васпитача препознаје посматрање као значајан елемент у креирању флексибилног и прилагођеног предшколског курикулума.

H_2 : Васпитачи у пракси наилазе на конкретне препреке (недостатак времена, ресурса, подршке) приликом систематског бележења активности деце.

H_3 : Постоји позитивна повезаност између редовног посматрања и бележења и ефективнијег планирања васпитно-образовног рада.

H_4 : Васпитачи који имају више професионалног искуства или су прошли додатне обуке у области раног васпитања чешће користе податке из посматрања за прилагођавање курикулума.

3.4. Узорак истраживања

У истраживању је учествовало 16 васпитача који раде у Предшколској установи „Каја“ у Љигу. Узорак је намерни (обухвата целу популацију која је релевантна за предмет истраживања у оквиру дате установе), што значи да су у истраживање укључени сви расположиви васпитачи те установе који непосредно учествују у реализацији васпитно-образовног рада и курикулума.

Критеријуми за избор узорка били су: да су васпитачи у сталном радном односу у ПУ „Каја“; да имају директно радно искуство у реализацији предшколског курикулума; да су у својој пракси ангажовани у процесима посматрања и бележења активности деце.

Оваквим приступом омогућено је да истраживање обухвати непосредна искуства, ставове и изазове са којима се васпитачи сусрећу у конкретном контексту установе.

3.5. Методе и поступци истраживања

У овом истраживању примениће се квантитативна метода, са циљем да се испитају ставови васпитача о значају посматрања и бележења активности деце као основа за прилагођавање предшколског курикулума. Подаци ће бити прикупљени анкетним упитником, који ће бити дистрибуиран свим васпитачима Предшколске установе „Каја“ у Љигу.

Анкетни упитник садржаће комбинацију затворених и отворених питања како би се добили подаци о искуствима васпитача, учесталости примене посматрања и бележења, изазовима са којима се сусрећу, као и препорукама за унапређење праксе. Анкета ће бити дистрибуирана у писаној форми, уз обезбеђену анонимност испитаника и прикупљање података искључиво уз њихову сагласност.

Истраживање ће бити спроведено у простору ПУ „Каја“, у договору са управом установе и васпитачима. Испитаницима ће бити уручени упитници уз кратко усмено објашњење циља и значаја истраживања. Због малог и целокупног узорка (16 васпитача), очекује се висок одзив и комплетираност прикупљених

података. Након прикупљања, упитници ће бити систематизовани и припремљени за анализу.

Прикупљени подаци биће обрађени дескриптивном статистиком, уз следеће кораке: Израчунавање фреквенција и процентажа одговора за свако питање, у циљу идентификовања најзаступљенијих ставова. Приказ основних трендова и обрасца у одговорима васпитача, са посебним освртом на идентификоване изазове и позитивне праксе. Квалитативна интерпретација одговора на отворена питања, у функцији формулисања препорука.

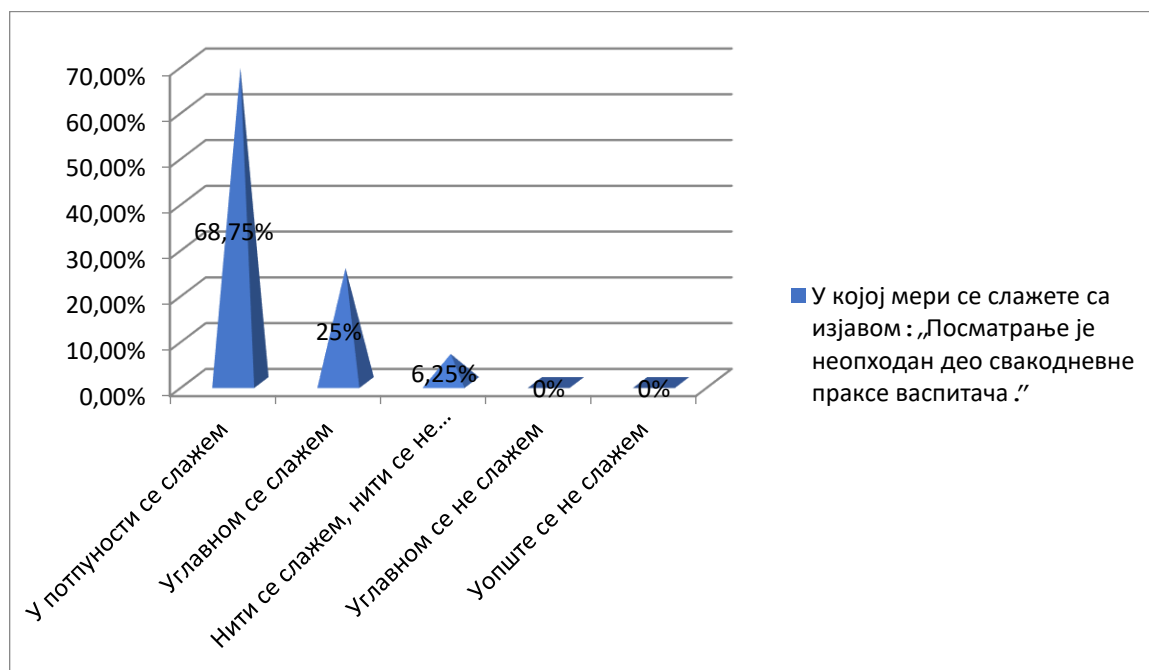
4. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

4.1. Резултати са дискусијом

4.1.1. Доживљај улоге посматрања и бележења у професионалној пракси

Посматрање и бележење активности деце представљају кључне алате у рукама васпитача за разумевање индивидуалних потреба, интересовања и развојних карактеристика сваког детета. У овом делу истраживања испитује се како васпитачи доживљавају значај ових процеса у свакодневној пракси. Посебна пажња посвећена је њиховој перцепцији о томе колико посматрање и бележење доприносе квалитетнијем планирању, флексибилнијем курикулуму и развоју професионалне улоге самих васпитача.

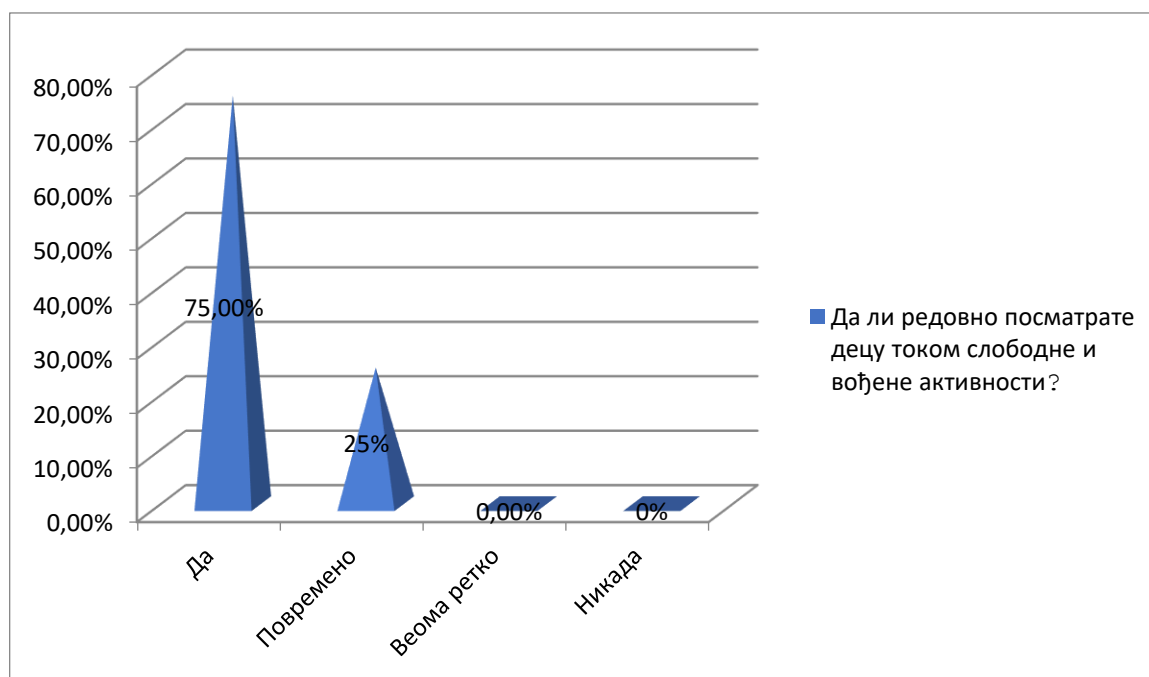
Анкетирани васпитачи су замољени да оцене у којој мери се слажу са изјавом: „Посматрање је неопходан део свакодневне праксе васпитача.“ Ово питање има за циљ да испита основни став васпитача о значају посматрања као саставног дела њихове професионалне улоге. Резултати су приказани на *Графикону 1* у процентима и указују на степен сагласности испитаника са овом тврдњом.

Графикон 1. Сагласност васпитача са значајем посматрања у пракси

Резултати добијени на основу одговора васпитача показују изразито позитиван став према значају посматрања у свакодневној пракси. Чак 68,75% испитаника (11 васпитача) у потпуности се слаже са изјавом да је посматрање неопходан део њиховог рада, док 25% (4 васпитача) углавном дели тај став. То значи да укупно 93,75% васпитача препознаје вредност посматрања у контексту свакодневних активности у вртићу. Само 6,25% испитаника (1 васпитач) заузима неутралан став, а ниједан васпитач није изразио неслагање. Овакви резултати указују на високу свест о професионалној важности посматрања као основе за разумевање деце, прилагођавање активности и унапређење предшколског курикулума. Такође, они потврђују да је посматрање дубоко интегрисано у васпитну праксу ове установе.

Да би се добила јаснија слика о томе колико је пракса посматрања заступљена у свакодневном раду васпитача, испитаницима је постављено питање „да ли редовно посматрају децу током слободних и вођених активности“. Циљ овог питања био је да се утврди у којој мери је ова активност присутна у њиховој пракси и да ли је континуирано посматрање деце интегрисано у њихово професионално деловање. Резултати су приказани *Графиком 2*.

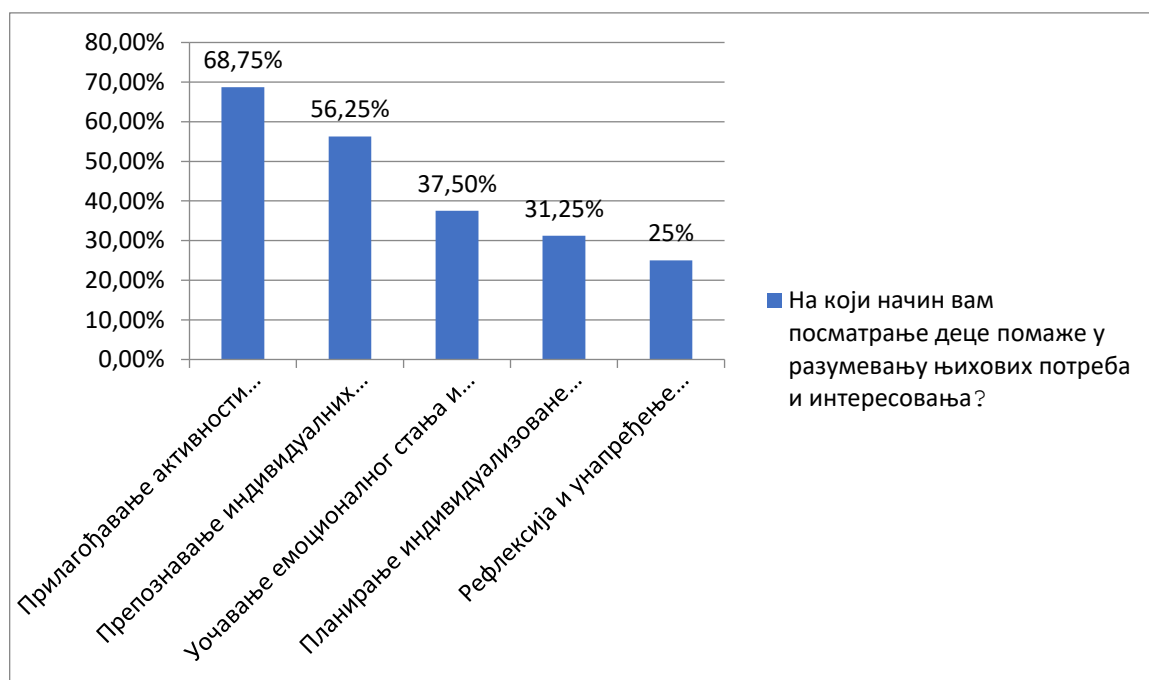

Графикон 2. Учесталост посматрања деце током активности

На основу *графикана 2*. може се закључити да већина васпитача (75%) редовно посматра децу током различитих активности, што указује на добро

укорењену праксу посматрања као дела професионалног ангажмана. Преосталих 25% васпитача то чини повремено, што може указивати на могуће препреке као што су временска ограничења, бројност деце у групи или други организациони фактори. Важан податак је да ниједан испитаник није навео да никада или веома ретко посматра децу, што потврђује претходне налазе о општем прихватању посматрања као значајне компоненте васпитно-образовне праксе. Ови резултати подржавају тезу да се посматрање доживљава као професионална одговорност која доприноси квалитету курикулумске праксе.

Да би се дубље разумело како васпитачи доживљавају улогу посматрања у свакодневној пракси, постављено је отворено питање, а резултати су приказани *Графиконом 3.*

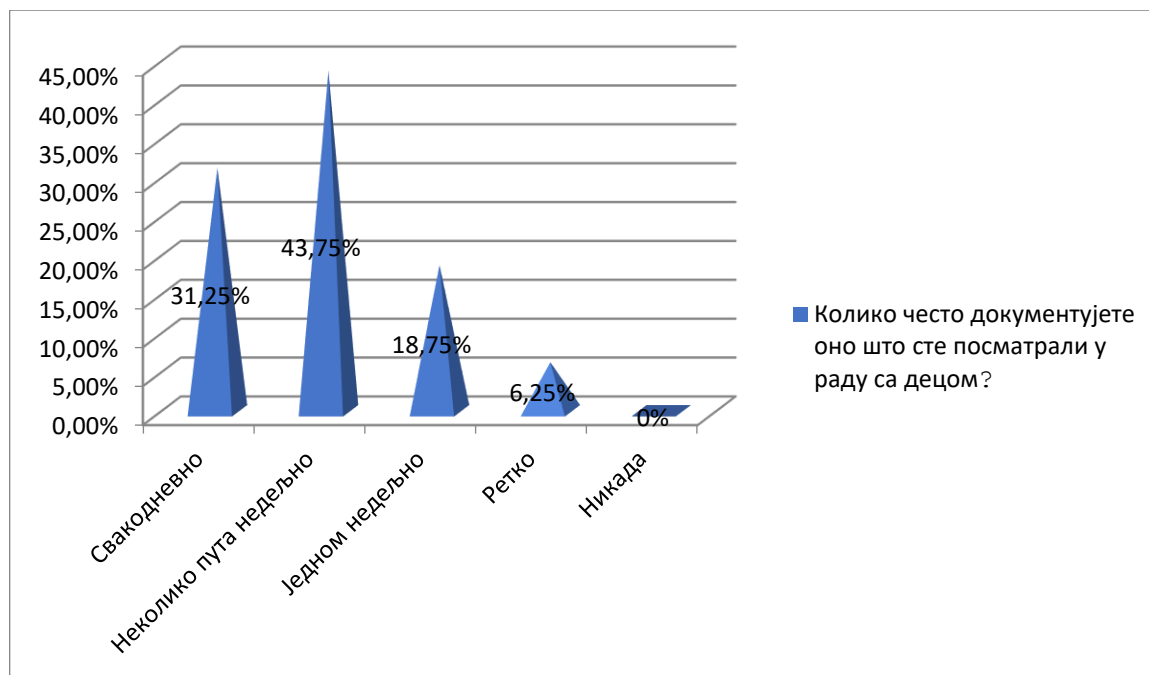
Графикон 3. Функције посматрања у пракси васпитача

Табела 1. Категорије одговора васпитача на питање

Категорија одговора	Број васпитача (од 16)	Проценат (%)
1. Прилагођавање активности интересовањима деце	11	68,75%
2. Препознавање индивидуалних потреба и стилова учења	9	56,25%
3. Уочавање емоционалног стања и социјалних односа	6	37,5%
4. Планирање индивидуализоване подршке у раду са децом	5	31,25%
5. Рефлексија и унапређење сопствене праксе на основу посматрања	4	25%

Резултати истраживања показују да васпитачи најчешће истичу прилагођавање активности интересовањима деце као најзначајнију корист од посматрања, што је изнело чак 68,75% испитаника. Следећа важна категорија одговора односи се на препознавање индивидуалних потреба и стилова учења, што је истакло 56,25% васпитача. Поред тога, 37,5% васпитача указује на важност посматрања у уочавању емоционалног стања и социјалних односа деце. Интересантно је да 31,25% васпитача истиче посматрање као основу за планирање индивидуализоване подршке у раду са децом. На крају, 25% васпитача наглашава значај посматрања у процесу рефлексије и унапређења сопствене професионалне праксе. Резултати потврђују да посматрање представља свеобухватан инструмент који не само да помаже у разумевању и праћењу развоја деце, већ и у прилагођавању педагошких активности, као и у професионалном развоју васпитача.

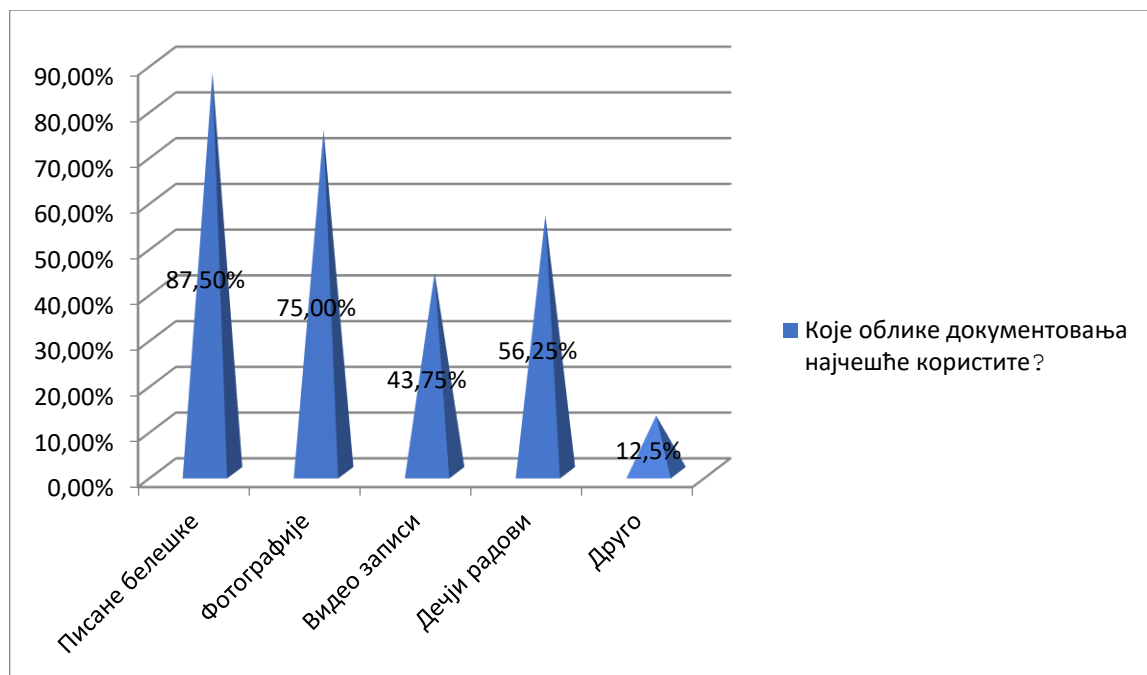
Документација резултата посматрања представља важан сегмент васпитно-образовног рада јер омогућава систематско праћење развоја детета и планирање адекватних интервенција. У *Графикону 4* су приказани одговори васпитача.

Графикон 4. Учесталост документовања резултата посматрања у васпитно-образовној пракси

Велики број васпитача (75%, односно 12 од 16) редовно документује резултате посматрања најмање једном недељно, од тога 31,25% свакодневно, а 43,75% неколико пута недељно. Ово указује на високу свест о важности систематског бележења као основе за анализу и планирање активности. Међутим, мањи део испитаника (25%) документује посматрања ређе или ретко, што може представљати потенцијалну слабост у примени праксе.

Документација васпитача може бити реализована кроз различите облике који пружају различите нивое увида у активности и развој детета. Ово питање има за циљ да утврди који облици бележења су најчешће коришћени у пракси васпитача, а резултати су приказани *Графиконом 5*.

Графикон 5. *Облици документације активности деце које користе васпитачи*

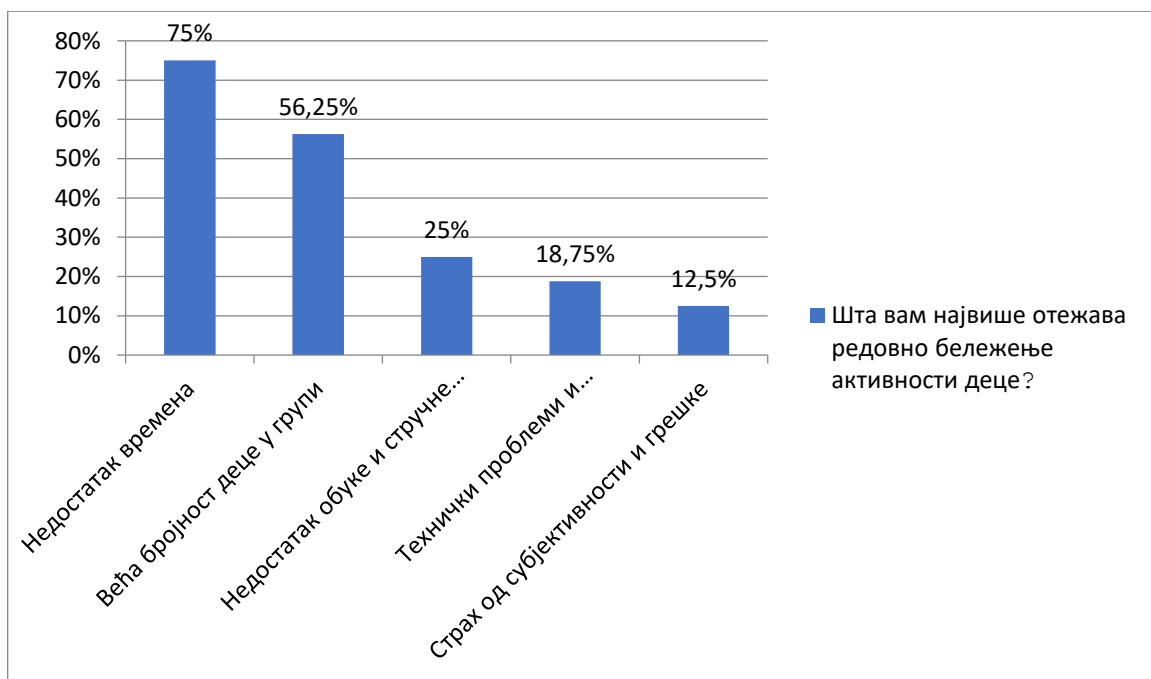
Најчешће коришћени облик документовања су писане белешке, које користи чак 87,5% васпитача, што указује на традиционалан, али и даље ефикасан приступ систематском бележењу посматрања. Фотографије такође заузимају значајно место, коришћене од стране 75% испитаника, јер визуелни материјал пружа јасан и непосредан увид у активности деце и омогућава бољу презентацију родитељима и колегама. Видео записи су нешто мање заступљени (43,75%), што може бити последица техничких или временских ограничења, али и даље представљају вредан ресурс за дубљу анализу динамике игре и интеракција. Значајан проценат васпитача користи и радове деце (56,25%), који омогућавају праћење индивидуалног развоја и креативности. Мањи број васпитача користи и друге облике документације, као што су аудио записи или дигитални дневници, што указује на тенденцију ка иновацијама у пракси.

4.1.2. Препреке и изазови у процесу бележења активности деце

Бележење активности деце, иако кључан елемент квалитетног предшколског рада, често носи низ изазова и препрека за васпитаче у свакодневној пракси. Ови изазови могу бити техничке, временске, али и професионалне природе, и утичу на

редовност, квалитет и ефективност процеса документације. У овом делу истраживања испитаћемо које су најчешће препреке са којима се васпитачи сусрећу током бележења активности деце, као и како те препреке могу утицати на примену овог важног алата у прилагођавању курикулума.

Услед комплексности васпитно-образовног процеса, васпитачи се сусрећу са различитим препрекама приликом редовног бележења активности деце. *Графикон 6* илуструје које су најчешће тешкоће на које васпитачи указују, а које утичу на квалитет и учесталост документације у предшколским установама.

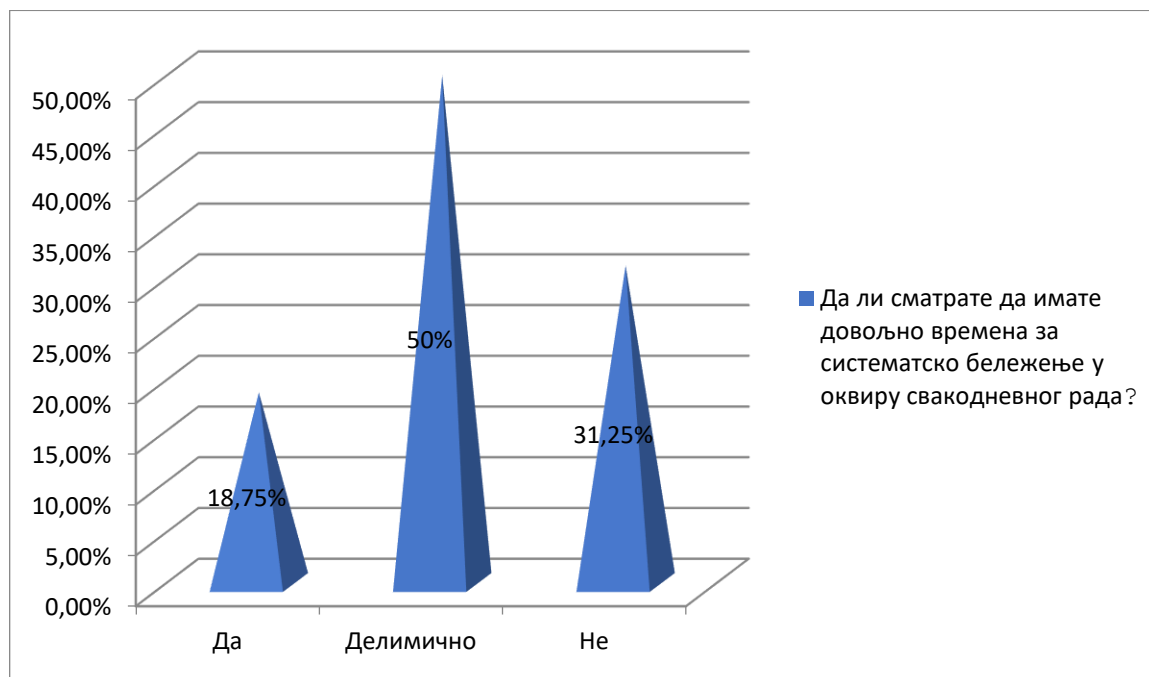
Графикон 6. Најчешће препреке васпитача у редовном бележењу активности деце

Табела 2. Препреке у редовном бележењу активности деце – категорисани одговори васпитача

Категорија препреке	Број васпитача (од 16)	Проценат (%)
Недостатак времена	12	75%
Већа бројност деце у групи	9	56,25%
Недостатак обуке и стручне подршке	4	25%
Технички проблеми и недовољна опрема	3	18,75%
Страх од субјективности и грешке	2	12,5%

Графикон 6. приказује најчешће препреке које васпитачи наводе као изазове у процесу редовног бележења активности деце. Најизраженији проблем је недостатак времена, који 75% васпитача препознаје као највећу препреку. Већа бројност деце у групи такође представља значајан изазов за више од половине испитаних (56,25%), јер отежава индивидуално праћење и бележење активности сваког детета. Осим тога, један део васпитача наводи недостатак адекватне обуке и стручне подршке (25%), што указује на потребу за додатним образовањем и јаснијим смерницама у вези са процесом бележења. Технички проблеми и ограничена опрема су препрека за око петину васпитача (18,75%), што указује на то да унапређење технолошких ресурса може допринети ефикаснијој документацији. На крају, неки васпитачи изражавају страх од субјективности и могућих грешака у бележењу (12,5%), што говори о важности подршке и стручних смерница за повећање самопоуздања у коришћењу ове праксе.

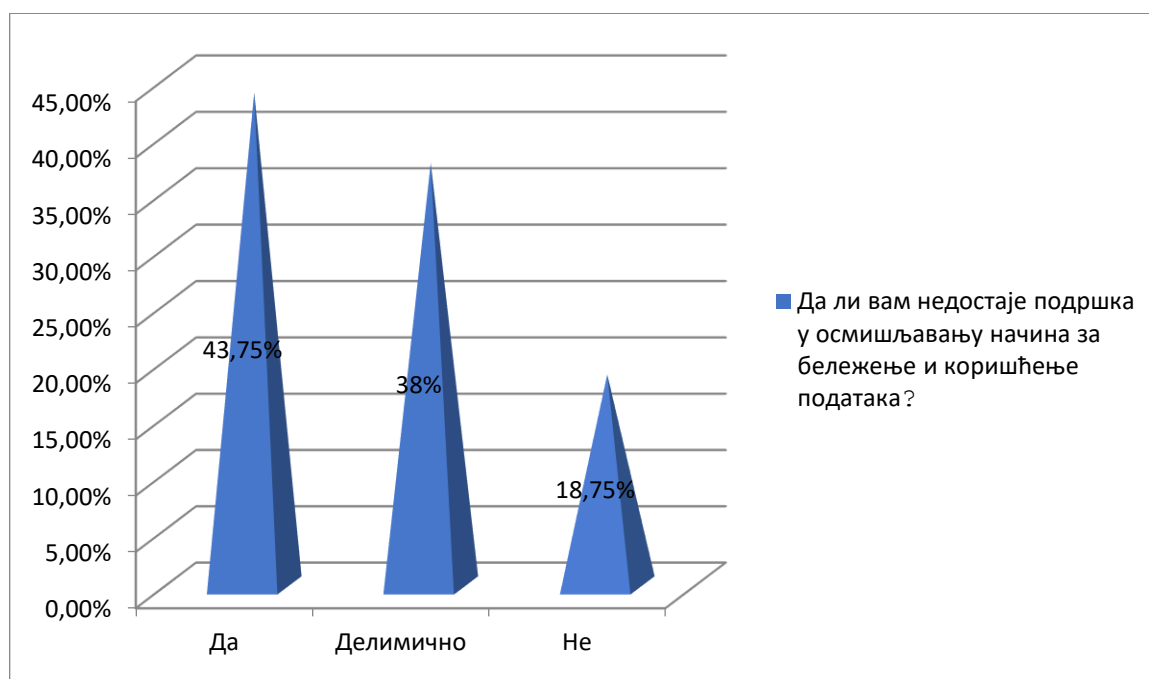
Систематско бележење активности деце захтева време, концентрацију и простор за рефлексију. Услед динамике рада у васпитној групи, често се поставља питање да ли васпитачи имају реалне услове за редовну документацију. *Графиконом 7.* приказани су резултати истраживања о томе да ли васпитачи сматрају да у свом дневном распореду имају довољно времена за ове активности.

Графикон 7. Процена васпитача о доступности времена за систематско бележење у свакодневној пракси

Резултати показују да само 18,75% васпитача сматра да има довољно времена за систематско бележење активности, док половина (50%) испитаника наводи да делимично успева да организује време за ту сврху. Чак 31,25% васпитача наводи да не успева да издвоји довољно времена за бележење. Ови подаци указују на потребу за преиспитивањем организације рада у вртићу и пружањем већих могућности за планирање, рефлексију и документацију унутар радног времена васпитача.

Успешно бележење и коришћење података из посматрања деце подразумева не само време и техничке услове, већ и одговарајућа знања и вештине. Васпитачи често имају потребу за стручном подршком, обукама или разменом искустава како би унапредили праксу документовања. Следећим *Графиком 8* приказани су резултати за испитивање да ли васпитачи осећају потребу за већом подршком у осмишљавању начина бележења и употребе прикупљених података у васпитно-образовном раду.

Графикон 8. *Процене васпитача о потреби за подршком у осмишљавању начина за бележење и коришћење података*

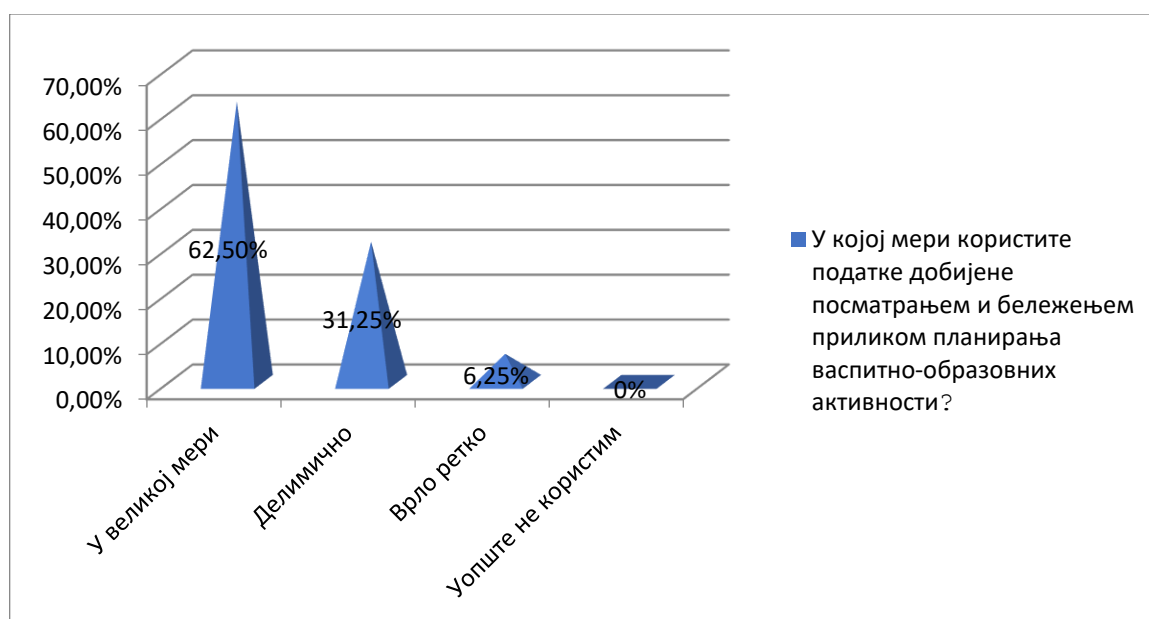
Резултати показују да 43,75% васпитача отворено изражава потребу за додатном подршком у осмишљавању начина бележења и коришћења података, док 37,5% наводи да им подршка недостаје делимично. Само 18,75% испитаника сматра да им додатна подршка није потребна. Ови налази указују на релативно висок ниво

потребе за стручно усавршавање и колегијалну сарадњу у области документовања праксе, што може бити полазиште за развој интерне подршке и професионалних заједница у оквиру установе.

4.1.3. Употреба података из посматрања и бележења у планирању и адаптацији курикулума

Податке прикупљене посматрањем и бележењем активности деце васпитачи користе као основу за доношење одлука у свом васпитно-образовном раду. Ова пракса омогућава флексибилно прилагођавање курикулума, што значи да се активности и садржаји планирају у складу са стварним потребама, интересовањима и развојним карактеристикама деце. Такво коришћење података побољшава квалитет рада, подстиче индивидуални приступ и доприноси успешнијој инклузији и подршци сваком детету. У овом делу истраживања анализира се како васпитачи примењују резултате посматрања и документовања у процесу планирања и прилагођавања предшколског курикулума.

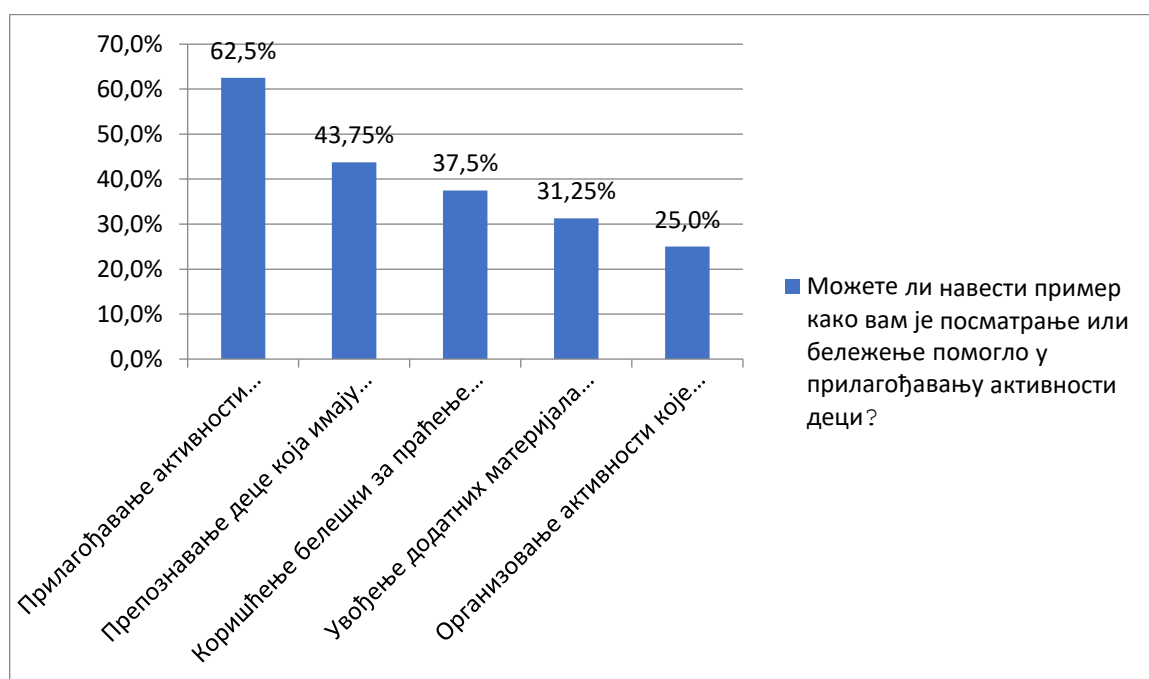
Графиконом 9 се испитује у којој мери васпитачи користе добијене податке посматрањем и бележењем приликом планирања активности у својој пракси.

Графикон 9. Учесталост коришћења података из посматрања и бележења у планирању васпитно-образовних активности

Више од половине испитаних васпитача (62,5%) користи податке добијене посматрањем и бележењем у великој мери приликом планирања васпитно-образовних активности, што указује на свест о важности овог процеса у њиховој професионалној пракси. Још 31,25% васпитача наводи да податке користи делимично, што може указивати на одређене изазове или ограничења у пракси, попут недостатка времена или недовољне стручне подршке. Само један васпитач (6,25%) ретко користи ове податке, док нико од испитаника није навео да их уопште не користи, што је позитиван сигнал да је примена посматрања и бележења у планирању широко прихваћена и препозната као корисна.

У циљу бољег разумевања начина на који васпитачи користе посматрање и бележење у прилагођавању васпитно-образовних активности, испитано је како им ови подаци помажу у пракси. Резултати добијени овим питањем пружају увид *Графикон 10* у конкретне примере примене и значај посматрања и бележења у свакодневном раду са децом.

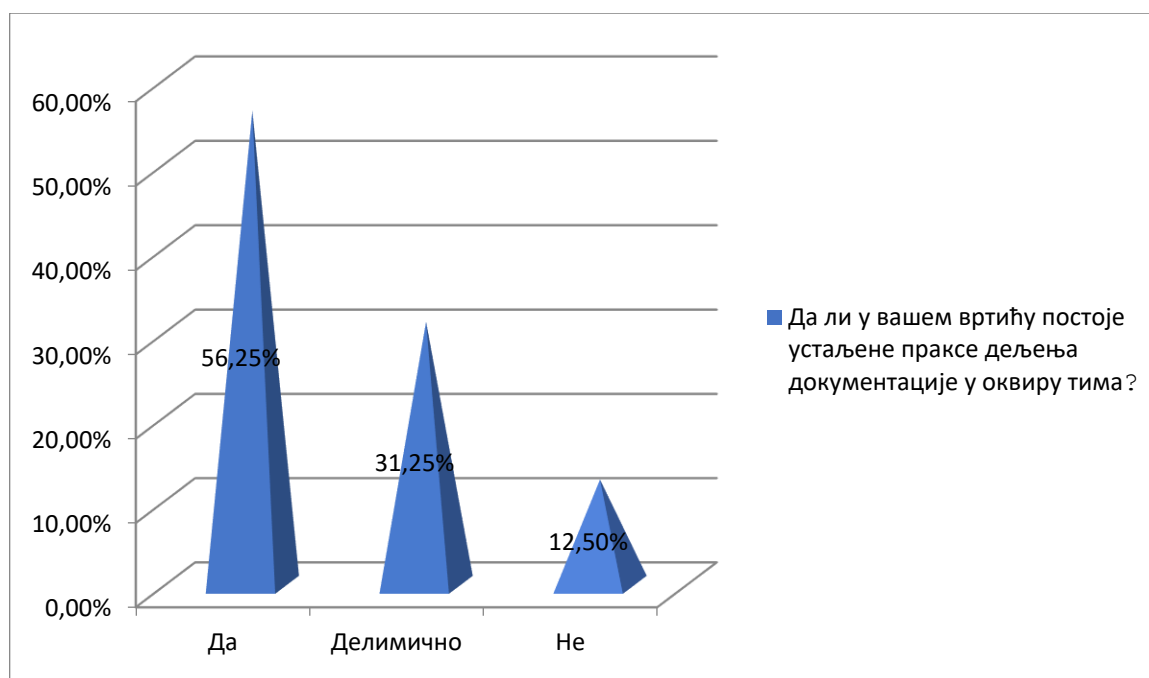
Графикон 10. Примери употребе посматрања и бележења у прилагођавању васпитно-образовних активности

Табела 3. Примери примена посматрања и бележења у прилагођавању активности деци

Пример одговора	Број васпитача (од 16)	Проценат (%)
Прилагођавање активности према интересовањима детета (нпр. креативне игре, цртање)	10	62,5%
Препознавање деце која имају социјалне или емоционалне потешкоће и прилагођавање групних активности	7	43,75%
Коришћење белешки за праћење напретка и планирање индивидуалних задатака	6	37,5%
Увођење додатних материјала или ресурса на основу посматрања	5	31,25%
Организовање активности које подстичу сарадњу и тимски рад	4	25%

Анализа одговора показује да највећи број васпитача (62,5%) користи посматрање и бележење како би прилагодио активности интересовањима деце, што указује на оријентацију ка индивидуализацији и развоју дететових способности. Значајан број васпитача (43,75%) препознаје социјалне и емоционалне потребе деце, те у складу с тим прилагођава групне активности, што је кључно за успостављање подршке у колективу. Коришћење бележака за праћење напретка и планирање индивидуалних задатака практикује око 37,5% васпитача, док нешто мањи број уводи додатне материјале и организује активности које подстичу сарадњу.

Успешна примена посматрања и бележења у предшколској пракси често зависи од ефикасне комуникације и размене информација међу васпитачима. Стога је важно испитати у којој мери у предшколским установама постоје устаљене праксе дељења документације у оквиру васпитачких тимова. Ово је приказано на *Графикону 11*.

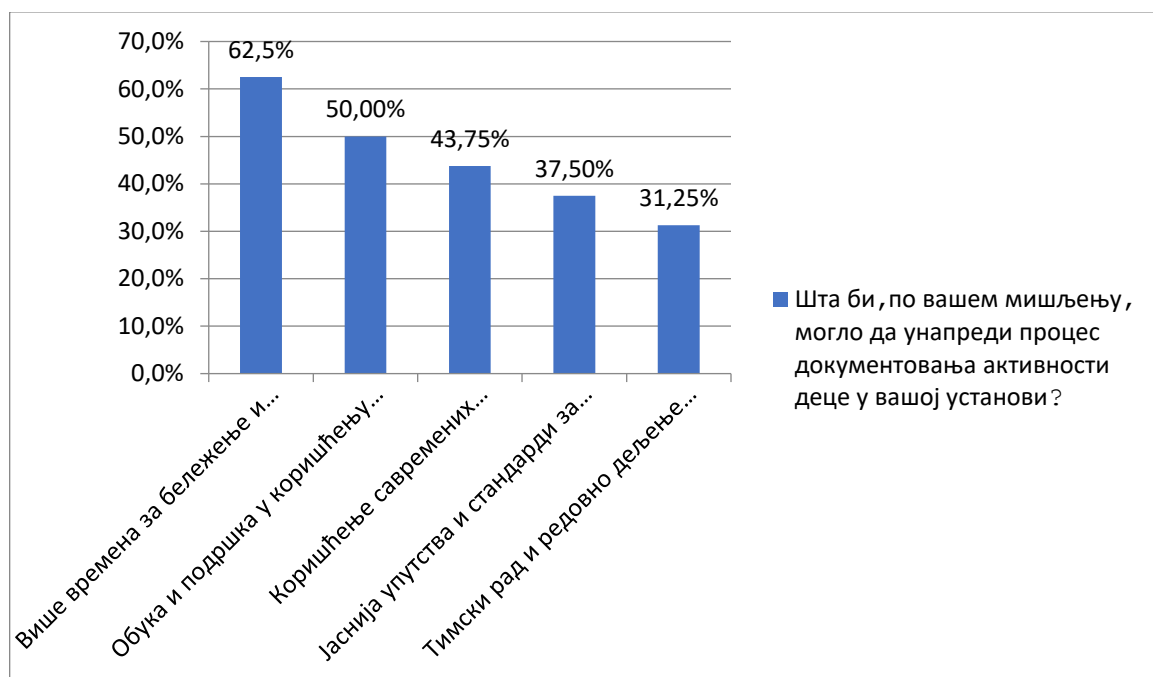
Графикон 11. Степен устаљености пракси дељења документације међу васпитачима

Резултати показују да је већина васпитача (56,25%) потврдила да у њиховом вртићу постоје устаљене праксе за дељење документације унутар тима, што указује на висок ниво сарадње и координације у раду. Око 31,25% васпитача је навело да је ова пракса присутна само делимично, што може указивати на потребу за унапређењем комуникације и систематизације процеса. Мали проценат (12,5%) сматра да уопште не постоје такве праксе, што указује на изазове у организацији тимског рада и потенцијалну препреку за ефикасну примену посматрања и бележења у пракси.

4.1.4. Предлози и препоруке за унапређење

На основу добијених резултата истраживања и анализа ставова васпитача о значају посматрања и бележења активности деце, у овом делу рада биће изнети конкретни предлози и препоруке за унапређење праксе. Ове препоруке имају за циљ да олакшају рад васпитача, оснаже њихове професионалне компетенције и допринесу квалитетнијем прилагођавању предшколског курикулума потребама деце.

Графикон 12 приказује најчешће предлоге васпитача о томе шта би могло побољшати процес документовања активности деце у предшколској установи. Испитаници су у отвореним одговорима навели више различитих аспеката који могу утицати на ефикасност и квалитет бележења и коришћења података у васпитно-образовном раду.

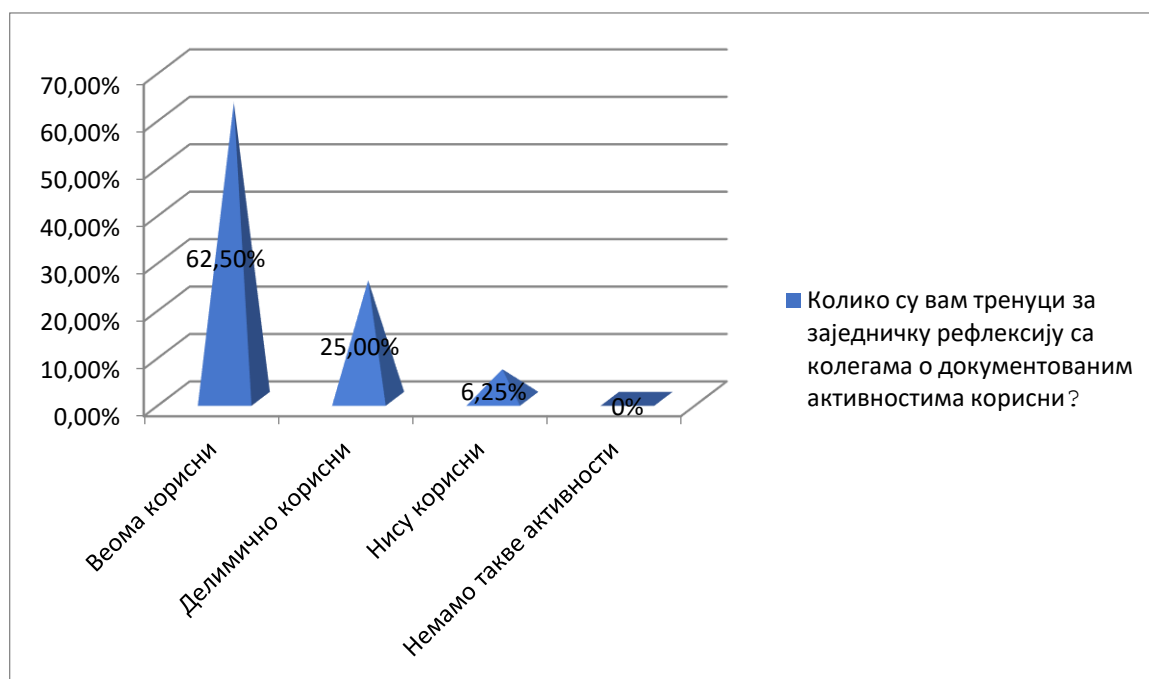
Графикон 12. Предлози васпитача за унапређење процеса документовања активности деце

Табела 4. Категорије предлога васпитача за унапређење процеса документовања активности деце

Категорија предлога	Број васпитача (од 16)	Проценат (%)
Више времена за бележење и документацију	10	62,5%
Обука и подршка у коришћењу техника документовања	8	50%
Коришћење савремених дигиталних алата и софтвера	7	43,75%
Јаснија упутства и стандарди за документовање	6	37,5%
Тимски рад и редовно дељење документације унутар колектива	5	31,25%

Из добијених података види се да највећи број васпитача (62,5%) сматра да је неопходно обезбедити више времена за систематско бележење и документацију. Ово указује на постојећу препреку у виду ограниченог радног времена које утиче на квалитет процеса документовања. Половина испитаника (50%) истиче потребу за додатном обуком и стручном подршком у коришћењу различитих техника бележења, што указује на важност професионалног развоја васпитача. Коришћење савремених дигиталних алата предлаже 43,75% васпитача, што говори о тежњи ка модернизацији и унапређењу практичних аспеката рада. Јаснија упутства и стандарди за документовање (37,5%) као и боља сарадња и дељење документације у тиму (31,25%) су такође препознати као значајни фактори који могу допринети унапређењу ове важне васпитне праксе.

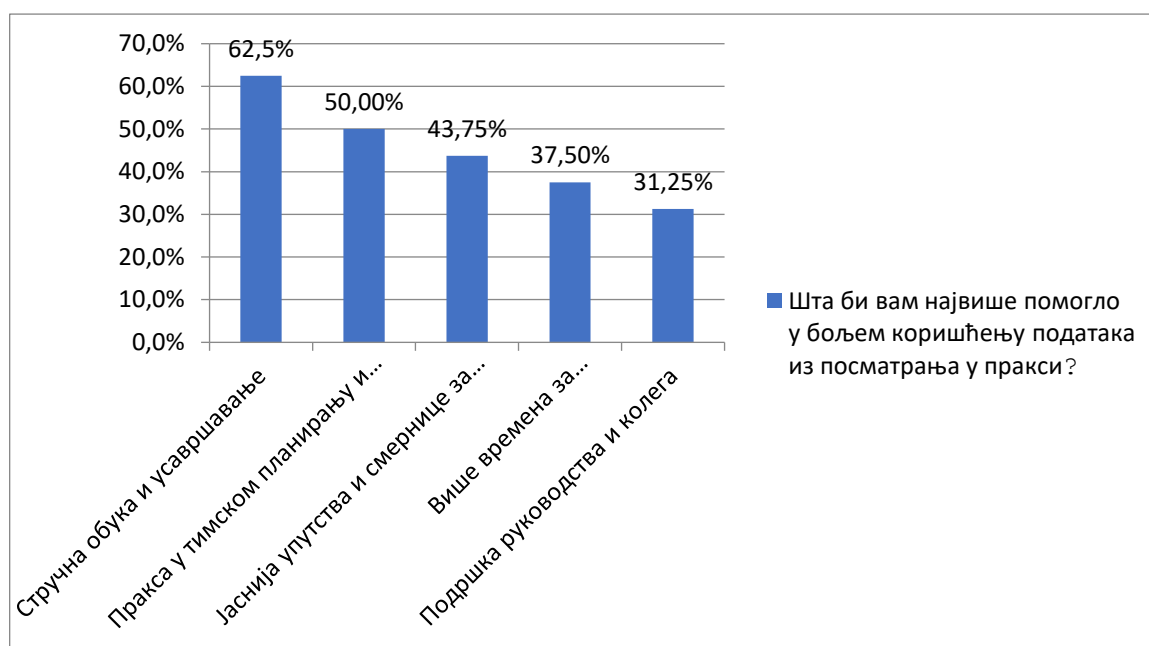
На *Графикону 13* је приказана расподела ставова васпитача о значају и корисности заједничких тренутака рефлексije и размене искустава везаних за документоване активности у предшколској установи. Рефлексija у тимском окружењу игра важну улогу у унапређењу васпитно-образовне праксе, па је значајно истражити колико васпитачи ове тренутке сматрају корисним.

Графикон 13. Корисност тренутака за заједничку рефлексiju васпитача о документованим активностима

Више од половине васпитача (62,5%) сматрају да су тренуци заједничке рефлексije веома корисни, што указује на позитиван став према тимском раду и значајним интеракцијама у процесу унапређења праксе. Око 25% васпитача наводи да су ови тренуци делимично корисни, док мали проценат (6,25%) сматра да нису корисни а да уопште немају такве активности, нема ниједног васпитача. Ови резултати указују на потребу за континуираним јачањем и подршком у организацији тимских састанака и рефлексija како би се оптимално искористила документација у васпитно-образовном процесу.

Графикон 14 приказује најчешће наведене предлоге васпитача о томе шта би им највише помогло у ефикаснијој употреби података добијених посматрањем и бележењем деце. Ови предлози осветљавају кључне области за унапређење стручног развоја и организације рада у предшколској установи.

Графикон 14. Основни фактори који доприносе бољој употреби података из посматрања у васпитној пракси

Табела 5. Категорије одговора васпитача на питање „Шта би вам највише помогло у бољем коришћењу података из посматрања у пракси?“

Категорија одговора	Број васпитача (од 16)	Проценат (%)
1. Стручна обука и усавршавање	10	62,5%
2. Пракса у тимском планирању и размене искустава	8	50%
3. Јаснија упутства и смернице за бележење и анализу	7	43,75%
4. Више времена за документацију и анализу података	6	37,5%
5. Подршка руководства и колега	5	31,25%

Васпитачи су најчешће истицали потребу за стручном обуком и усавршавањем као најзначајнији фактор за побољшање коришћења података из посматрања (62,5%). Пракса у тимском планирању и размена искустава такође је високо позиционирана (50%), што указује на значај сарадње и колегијалне подршке. Више од четвртине испитаника сматра да би јаснија упутства и смернице за бележење и анализу података помогли у овој области. Такође, васпитачи указују на недостатак времена за документацију и анализу, као и потребу за већом подршком руководства и колега, што су важни предуслови за ефикаснију примену посматрања у пракси.

4.1.5. Пример добре праксе – бележење

Пример добре праксе – бележење (предшколска група) показује како систематско праћење активности деце доприноси квалитету васпитно-образовног рада. У предшколским групама васпитачи воде дневник посматрања у ком бележе учешће деце у различитим активностима, њихове реакције, интересовања и интеракције са вршњацима и васпитачима. Писане белешке омогућавају уочавање индивидуалног напретка, као и препознавање области у којима је потребна додатна подршка или подстицај.

Поред писаних бележака, користе се фотографије и кратки видео-записи за документовање конкретних момената учења, групних активности, креативних пројеката и конструктивних игара. Ови материјали омогућавају праћење развоја моторичких, когнитивних и социјалних вештина, као и динамике међусобне интеракције у групи.

Такође се бележи дејје самостално изражавање, укључујући приче, песме и радове настале током активности, што пружа увид у језички, креативни и емоционални развој. На основу прикупљених података васпитачи прилагођавају активности и педагошке приступе, подстичу индивидуални развој и обезбеђују додатну подршку када је потребно.

Коначно, документација добијена бележењем омогућава ефикасну сарадњу са родитељима и стручним тимом. Родитељима се пружају конкретни примери напретка детета, док тим стручних сарадника користи запажања као основу за планирање интервенција и координацију активности. На овај начин бележење постаје кључно средство за праћење развоја, планирање прилагођених активности и унапређење квалитета васпитно-образовног процеса у предшколским групама.

За пример добре праксе бележења, користила сам пројекат *„Превозно средство-аутомобил“*.

Циљ је да се документује и анализира начин на који интересовање деце за аутомобиле утиче на развој социјалних, когнитивних, језичких и моторичких вештина, да се утврди да ли интересовање траје (није пролазно) и да се испита колико систематско бележење (писане белешке, чек-листа, фотографије) помаже у планирању и унапређењу курикулума.

Задаци:

- Евидентирати учесталост и облике игре са аутомобилима у различитим просторима (соба, тераса, двориште).
- Проценити ниво сарадње, иницијативе, вербалног изражавања (речник: марке, делови), и fine моторике током активности.
- Документовати развој интересовања (фотографије, белешке) и урадити кратку анализу за корекцију и планирање даљих активности.

- Укључити родитеље и заједницу (посете, материјали) и евидентирати утицај на учење.

Општи приступ: акционо/практично истраживање са квалитативним и квантитативним елементима.

Методе и инструменти:

- Непосредно посматрање (фокусирано посматрање слободне игре)
- Писане белешке (анегдотске белешке)
- Чек-листа са скалом (0–2)
- Фотографије
- Кратки интервјуи/анегдоте од деце (цитати као доказ интересовања)
- Дневник активности (сажете белешке током трајања пројекта).

Конкретна ситуација

Током слободне игре у соби, Филип и Давид су донели од куће своје аутомобиле и започели заједничку игру (*Слика 1 – Прилог 2*). Убрзо су им се придружила и друга деца, што је довело до спонтаног ширења интересовања на целу групу. Деца су распоређивала аутомобиле по различитим просторима (радна соба, тераса, земљани део дворишта), уочавајући разлике у величини и начину кретања. У разговору који је уследио, деца су постављала питања и доносила закључке, на пример:

„Који је највећи?“ – „Овај бели.“

„Који је најмање простора заузео?“ – „Зелени.“

Овај дијалог је показао да деца не само да уочавају физичке карактеристике предмета већ их и вербално описују, повезујући језичке вештине са когнитивним процесима поређења и класификације.

Да би се испитало да ли је интересовање пролазно, васпитачи су увели нове подстицаје – исцртали су саобраћајни полигон на тераси (*Слика 2 – Прилог 2*) и направили импровизовани пут на потпорном зиду. Деца су овај материјал укључила у игру, комбинујући аутомобиле са природним, полуструктурираним и

неструктурираним материјалима (*Слика 3 – Прилог 2*). Кроз игру су уводила правила, испробавала различите могућности и развијала социјалне и когнитивне вештине.

Постављањем слика аутомобила и њихових ознака на ормаре (*Слика 4 – Прилог 2*), деца су препознавала марке и упоређивала возила, што је подстакло вршњачко учење. У сарадњи са родитељима и стручним сарадницима, игра је добила нову димензију – посета аутомеханичару и вулканизеру (*Слика 5 – Прилог 2*), као и саобраћајном полигону у оквиру ауто-школе (*Слика 6 – Прилог 2*), омогућила је деци да стекну практична знања и искуства.

Посебно је значајно било када су деца у вртићу од расположивог материјала направила аутобус (*Слика 7 – Прилог 2*), чиме су показала висок степен креативности, сарадње и маште. Пројекат је завршен заједничком радионицом на којој су, уз подршку родитеља, израђени магнети у облику аутомобила (*Слика 8 – Прилог 2*), што је представљало круну њиховог ангажовања.

Белешке, фотографије и посматрање у овој ситуацији показале су да интересовање није било пролазног карактера, већ је постало темељ за даљи развој пројекта „Превозно средство-аутомобил“, који је интегрисао различите области учења – социјалну, когнитивну, језичку и моторичку.

Као инструмент праћења коришћена је **чек-листа** (*Прилог 3*) која садржи индикаторе посматрања: учешће у заједничкој игри, комуникација са вршњацима, увођење правила, креативна употреба материјала и трајање интересовања.

Синтеза резултата

Анализом података добијених чек-листом за праћење активности деце током пројекта „Превозно средство-аутомобил“ уочено је да већина деце активно учествује у свим праћеним понашањима.

Учествује у заједничкој игри: 15 од 19 деце је редовно учествовало, док је 4 повремено показивало интересовање. Ово указује на високу мотивацију и трајно интересовање за тему.

Комуницира са вршњацима: 14 деце је показало редовну комуникацију, а 5 повремено. Деца размењују информације, коментаришу идеје и активно улазе у дискусију о игри и материјалима.

Уводи правила у игру: 12 деце је редовно доприносило постављању правила, док је 7 повремено доносило нове идеје. Ово показује да деца постепено преузимају иницијативу у структурирању игре.

Креативно користи материјале: 13 деце је редовно користило различите материјале на иновативан начин, а 6 повремено. Уочено је активно експериментисање са природним, полуструктурисаним и неструктурисаним материјалима.

Показује истрајност: 16 деце је показало истрајност у задатим активностима, што указује на висок ниво фокусираности и мотивисаности.

Испољава сарадњу: 15 деце је редовно сарађивало, а 4 повремено, што потврђује да пројектно-игровни приступ подстиче социјалне вештине и међусобну подршку.

Резултати указују да деца не само да показују високо интересовање за пројекат већ и да активно развијају социјалне, когнитивне и моторичке вештине. Чек-листа и фотографије пружају јасан увид у напредак деце, омогућавајући васпитачима да планирају и унапређују наредне активности на основу стварног ангажовања и интересовања деце.

5. ЗАКЉУЧАК

Циљ овог истраживања био је да се испитају ставови васпитача о значају посматрања и бележења активности деце као основе за флексибилно прилагођавање предшколског курикулума. На основу анализе прикупљених података, потврђене су хипотезе које истичу важност ових процеса у професионалној пракси васпитача.

Прва хипотеза – да васпитачи препознају посматрање као неопходан и свакодневан елемент свог рада – добила је јасну потврду. Већина васпитача истакла је да редовно и свесно посматрање деце значајно доприноси разумевању индивидуалних потреба, интересовања и развојних карактеристика деце, што представља основу за квалитетно планирање васпитно-образовних активности.

Друга хипотеза – да постоје одређене препреке и изазови у процесу бележења активности – такође је потврђена. Васпитачи су указали на ограниченост времена, недостатак адекватне стручне подршке и недовољно организоване тимске сарадње као главне препреке. Ови налази потврђују теоријске увиде о значају институционалне подршке и систематичног организовања тимског рада за ефикасну примену документације (Turner & Edwards, 2012; Dahlberg, Moss & Pence, 2007).

Трећа хипотеза – да васпитачи користе податке добијене посматрањем и бележењем за планирање и адаптацију курикулума – показала је да је ова пракса присутна, али уз могућност даљег развоја. Подаци из документације служе као важан ресурс за индивидуализацију и флексибилност у раду, али је препознато да би квалитет употребе ових података могао бити бољи уз додатне стручне активности и бољу комуникацију унутар тима.

У складу са четвртом хипотезом, истраживање је указало на потребу формулисања конкретних препорука и мера које би допринеле оснаживању васпитача у области документовања. Организација обука, развој сарадничких пракси и обезбеђење времена за рефлексiju и тимски рад препознати су као кључни услови за унапређење овог процеса. Ово је у складу са теоријом професионалних заједница учења (Wenger, 1998) и принципима Reggio Emilia приступа, где се документација користи као колективни алат за промишљање и иновативно планирање (Rinaldi, 2006; Edwards, Gandini & Forman, 1998).

Истраживање потврђује да посматрање и бележење активности деце имају значајну улогу у унапређењу предшколског курикулума, али да би ова пракса била ефикаснија, неопходно је уложити додатне напоре у пружање подршке и стручни развој васпитача. На тај начин се омогућава стално прилагођавање курикулума потребама деце и подржава квалитетно предшколско образовање.

Допринос овог истраживања огледа се у препознавању посматрања и бележења као важних инструмената педагошке праксе који не само да доприносе бољем разумевању деце, већ и служе као основ за промишљено, рефлексивно и иновативно планирање. Васпитачи се у овом контексту не посматрају само као реализатори програма, већ као истраживачи и креатори окружења које одговара стварним потребама деце.

Даљим развојем и унапређењем пракси документовања, као и оснаживањем културе професионалне рефлексije унутар васпитачких тимова, могу се поставити темељи за дугорочно побољшање квалитета предшколског образовања. Стога се препоручује да институције систематски подрже ове процесе кроз политику квалитета, програме континуираног стручног усавршавања и изградњу професионалних заједница учења.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. Bennett, J. (2008). *Benchmarks for Early Childhood Services in OECD Countries*. Innocenti Working Paper. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
2. *Године узлета: Основе програма предшколског васпитања и образовања*. (2018). Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
3. Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2007). *Beyond Quality in Early Childhood Education and Care*. London: Routledge.
4. Дедај, М. (2016). Акциона истраживања у функцији професионалног развоја васпитача. *Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре - Сирмијум, Прегледни чланак*, 62(1), 38–46. BIBLID: 0553–4569.
5. Дедај, М. (2019). *Породична педагогија*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача и пословних информатичара – Сирмијум.
6. Дедај, М. (2019). *Игра као центар предшколског курикулума*. Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача и пословних информатичара – Сирмијум.
7. Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. (1998). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach – Advanced Reflections*. Greenwich, CT: Ablex.
8. European Commission. (2014). *Key Principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*.
9. Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић, Д. (2013). *Где станује квалитет – Политика грађења квалитета у предшколском васпитању*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију.

10. Крњаја, Ж., Павловић Бренеселовић, Д. (2014). *Смернице за израду основа програма предшколског васпитања усмереног на односе*. Педагогија, (69) 3, 351–360.
11. Крњаја, Ж. (2015). *Пројектни приступ учењу у предшколским програмима*. Педагогија бр.2. Београд.
12. Крњаја, Ж., Бренеселовић, Павловић, Д. (2017). *Пројектни приступ учењу – Калейдоскоп*. Београд: ИПА.
13. Malaguzzi, L. (1998). History, Ideas, and Basic Philosophy: An Interview with Lella Gandini. In C. Edwards, L. Gandini, & G. Forman (Eds.), *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach – Advanced Reflections* (2nd ed., pp. 49–97). Greenwich, CT: Ablex.
14. Rinaldi, C. (2006). *In Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning*. Routledge.
15. Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional Learning Communities: A review of the literature. *Journal of Educational Change*, 7(4), 221–258.
16. Taguchi, H. L. (2010). *Going Beyond the Theory/Practice Divide in Early Childhood Education: Introducing an Intra-Active Pedagogy*. London: Routledge.
17. Turner, T., & Edwards, C. (2012). Critical friends: The role of documentation in promoting collaboration. *Early Child Development and Care*, 182(2), 249–262.
18. Carr, M. (2001). *Assessment in early childhood settings: Learning stories*. Paul Chapman Publishing.
19. Carr, M., & Lee, W. (2012). *Learning Stories: Constructing Learner Identities in Early Education*. London: SAGE.
20. Forman, G., & Fyfe, B. (2012). *The Power of Documentation in the Early Childhood Classroom*. In C. Edwards, L. Gandini, & G. Forman (Eds.), *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation* (3rd ed., pp. 247–263). Praeger.

21. Forman, G., & Fyfe, B. (2012). *Observing and assessing young children*. Pearson Education.
22. Forman, G., & Fyfe, B. (2012). Documentation and assessment: What is the relationship? In C. Edwards, L. Gandini, & G. Forman (Eds.), *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation* (pp. 247–272). Santa Barbara: Praeger.
23. Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

7. ПРИЛОЗИ

Прилог 1

АНКЕТНИ УПИТНИК

Тема: Ставови васпитача о значају посматрања и бележења активности деце у функцији прилагођавања предшколског курикулума

1. У којој мери се слажете са изјавом: „Посматрање је неопходан део свакодневне праксе васпитача.”
 - а) У потпуности се слажем
 - б) Углавном се слажем
 - в) Нити се слажем нити се не слажем
 - г) Углавном се не слажем
 - д) Уопште се не слажем
2. Да ли редовно посматрате децу током слободне и вођене активности?
 - а) Да
 - б) Повремено
 - в) Веома ретко
 - г) Никада
3. На који начин вам посматрање деце помаже у разумевању њихових потреба и интересовања? (отворен тип)

4. Колико често документујете оно што сте посматрали у раду са децом?
 - а) Свакодневно
 - б) Неколико пута недељно
 - в) Једном недељно
 - г) Ретко
 - д) Никада
5. Које облике документовања најчешће користите? (можете заокружити више одговора)

- а) Писане белешке
- б) Фотографије
- в) Видео записи
- г) Дечји радови
- д) Друго (навести): _____

6. Шта вам највише отежава редовно бележење активности деце? (отворен тип)

7. Да ли сматрате да имате довољно времена за систематско бележење у оквиру свакодневног рада?

- а) Да
- б) Делимично
- в) Не

8. Да ли вам недостаје подршка у осмишљавању начина за бележење и коришћење података?

- а) Да
- б) Делимично
- в) Не

9. У којој мери користите податке добијене посматрањем и бележењем приликом планирања васпитно-образовних активности?

- а) У великој мери
- б) Делимично
- в) Врло ретко
- г) Уопште не користим

10. Можете ли навести пример како вам је посматрање или бележење помогло у прилагођавању активности деци? (отворен тип)

11. Да ли у вашем вртићу постоје устаљене праксе дељења документације у оквиру тима?

- а) Да
- б) Делимично
- в) Не

12. Шта би, по вашем мишљењу, могло да унапреди процес документовања активности деце у вашој установи? (отворен тип)

13. Колико су вам тренуци за заједничку рефлексију са колегама о документованим активностима корисни?

- а) Веома корисни
- б) Делимично корисни
- в) Нису корисни
- г) Немамо такве активности

14. Шта би вам највише помогло у бољем коришћењу података из посматрања у пракси? (отворен тип)

Прилог 2

Фотографије

Слика 1. Деца у соби са аутомобилима (приказ Филипа и Давида како свакодневно доносе аутомобиле од куће и покрећу игру)

Слика 2. Саобраћајни полигон на тераси (деца возе аутомобиле по исцртаном полигону и договарају се око правила)

Слика 3. Конструкција кружног тока (деца лепе самолепљиву фолију, развијајући фину моторику)

Слика 4. Поставка слика аутомобила на ормару (Алексеј, Филип и Давид препознају марке, остали посматрају и уче једни од других)

Слика 5. Посета аутомеханичару (деца посматрају алате и мотор возила)

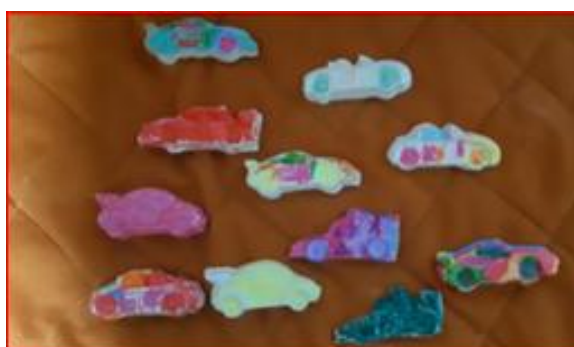

Слика 6. Посета ауто-школи (деца на семафору и симулацији вожње)

Слика 7. „Аутобус“ у вртићу (деца од палета, точкова и волана праве аутобус)

Слика 8. Прављење магнета-аутомобила (деца користе калупе и гипс праве магнете, као поклон родитељима)

Прилог 3

Чек-листа за праћење учешћа деце у пројекту „Превозно средство-аутомобил“

Име детета	Учествује у заједничкој игри (0–2)	Комуницира са вршњацима (0–2)	Уводи правила у игру (0–2)	Креативно користи материјале (0–2)	Показује истрајност (0–2)	Испољава сарадњу (0–2)
Марко	2	2	1	2	2	2
Петра	2	2	2	2	2	2
Букашин	2	2	1	1	2	2
Викторија	2	2	1	2	1	2
Душан	1	1	0	1	1	1
Ена	2	2	2	2	2	2
Соња	2	2	1	2	2	2
Јелисавета	2	2	1	2	2	2
Симон	1	1	0	1	1	1
Михајло	2	1	1	2	1	2
Алексеј	2	2	2	2	2	2
Филип	2	2	2	2	2	2
Давид	2	2	2	2	2	2
Лена	1	1	0	1	1	1
Мила	2	2	1	2	2	2
Немања	1	1	0	1	1	1
Сара	2	2	1	2	2	2
Лука	1	1	0	1	1	1
Теа	2	2	1	2	2	2

Скала:

0 = није уочено – дете није показало дато понашање

1 = повремено уочено – дете понекад показује понашање

2 = редовно уочено – дете редовно показује понашање